ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. IX. 20. Octobre 1867.

XVIII.
SOCIETATEA ACADEMICA ROMANA.

Precumu am promisu in numerulu trecutu, veniu acumu a dá una mica descriere a lucrariloru societatei literarie dein Bucuresci, carea in urma-si luà numirea de Societatea academica romana, pre tempulu sesiunei dein estu anu, 1 aug. panà 15 sept. vechiu 1867, dupa ce descrieri destulu de pre largu s'au publicatu la tempulu seu in tote diurnalele romanesci dein coce si dein colò de Carpati, si inca se mai astepta alt'a si mai mare si mai detaliata dela publicarea protocoleloru, seau cumu le mai dîcu, proceseloru verbali ale siedentieloru societatei. Gazet'a Transiei inca a inceputu dela nr. 76 a publicá unele fragmente, cari inse in mare parte suntu a se considerá numai cá pareri subiective ale fragmentistului.

Noi insine amu publicatu unele scurte notitie despre acele lucrari in unulu dein dîaria-le Bucuresciloru, de si forà nume. Dein cari aici inca nu vomu se dàmu de câtu unu micu estractu, mai multu pentru cá se nu trecemu cu vederea lucrarile acelei societati, dupa institutiunnea originaria a ei curatu filologice, de câtu dein necesitate; reserbandune a publicá la tempulu seu dein protocolele amentite totu, ce ne-se va paré mai interesante si mai necesariu, dupa argumentulu foliei nostre, precumu si a ne adauge anotatiunile nostre, seau chiaru si comentaria, unde vomu aflá de necesetate, cá celi ce nu amu absentatu dela nece una siedentia, nece amu sositu vre una data prea tardîu, nece amu esîtu in a-ante de tempu.

Siedenti'a I, in 6 aug. v., a fostu, precumu se scie, publica si solene, in presenti'a unoru ministri si episcopi, si a unui publicu destinsu si numerosu, intre care si unu cercu elegante de domne numerose.

Dupa ministrulu culteloru si instructiunei publice, carele a dechiaratu societatea cu totulu independente si ia strapusu tote actele pentru fundarea si fundure-le ei, apromitiendui totu de una data totu spriginulu si de acì in a-ante, atâtu dein partea Domnului câtu sî a guberniului, — au cuventatu mai multi membri, depre tribuna.

Cuventarea mea, despre istori'a limbei romanesci, de sî s'a publicatu in unele diurnale, se va reproduce mai la vale, numai pentru interesulu argumentului, de care tracteza.

Er' ale celoru alalti, cari urmara dupa mene, si anume ale d-loru I. Heliade R. si Aug. Treb. Laurianu, nefiendu scrise si publicate, cu multa a nostra parere de reu cauta si de aici se lipsesca, de și obiectulu acelor'a: limb'a romanesca, si originea societatei acesteia, erá forte omogeniu cu argumentulu foliei nostre.

In urma, prea demnulu episcopu alu Buzeului, parentele Dionisiu, intru una cuventare insufletita a implutu de bucuria ânemele toturoru, spunendune in cuvente dulci si energice: Cà n'a peritu bibliotec'a Oltenitianului, acelu tesauru raru alu vechiei literature romane, de a caruia perire se vaierà D. Laurianu in cuventarea sa, ci cà acelu tesauru e scapatu, si se afla in posesiunea santiei sale, er' santî'a sa-lu oferesce acestei tenere societati, — si multiemindu oratoriloru societatei, cà in discursure-le loru au recunoscutu meritele basereceí romanesci intru conserbarea limbei natiunali, pre candu salonele mariloru natiunei se vedu panà in dîua de astadi a ignorá cu despretiu limb'a romanesca, mai de multu vorbindu grecesce, er' acumu mai bucurosu si mai multu frantiusesce de câtu romanesce.

Protocolulu acestei siedentiei, preparatu intru una forma elegante si caligrafica, fù suscrisu de ministri, episcopi, presiedentii si membrii societatei.

A. *Cuventu despre istori'a limbei romanesci.*

Domnii miei! Dupa una insarcinare onorabile dein partea societatei literarie, veniu acumu a dou'a ora se cuventezu in a-antea d-vostre, si inca de unu obiectu atâtu de momentosu, sî pentru care

s'ar' cere unu tempu mai indelungatu de preparatiune pentru a se poté tractá cu tota esactitatea, câtu, deca nu asi sperá si acumu indulgenti'a d. vostre, in adeveru nu asi fí cutezatu se acceptezu acea insarcinare, ori câtu de onorifica este pentru mene.

De acea speru, cà voliu fí scusatu, deca numai in generale, si forà citatiuni scientifice, me voliu incercá, se dau una mica si scurta deliniatiune a obiectului, cu care fui insarcinatu, adeca istori'a limbei romanesci.

Este naturale, cà nu numai istori'a in genere, dar' si istori'a in specie, care are mai multi rami, se incepe una data cu esistenti'a natiunale a fiacarui poporu, cu atâtu mai vertosu istori'a limbei; fiendu cà in viati'a unui poporu potu forte multe se lipsesca la inceputu: cultura, industria, scientie, arti si altele, dar' limb'a nu pote se lipsesca nece unui poporu.

Ea se nasce una data cu elu, cresce si se desvolta, infloresce si se vescediesce, imbetranesce si more, una data cu poporulu. Tote evenimentele, câte trecu preste viati'a unui poporu, tote imbunatatîrile si calamitatile, ce intempina una natiune, tote fasi-le prein cari trece, — tote se reversa asupr'a limbei acelui poporu, acelei natiuni.

Dar' inca, cu câtu unu poporu este mai vechiu, cu câtu suferentiele lui au fostu mai multe sî mai indelungate; cu câtu impregiurarile, in cari s'a aflatu, au fostu mai variabili, — cu atâtu a fostu si impresiunea acestoru momente mai mare, mai adenca, mai variabile.

Dar' inca, sî candu ap'a stagneza, sî candu unu poporu ar' petrece in tota trancilitatea si paciuirea, cá ap'a ce stagneza, — totu nu pote se fia aparatu de oresi-care scaimbare si straformare, carea uneori, mai alesu deca tiene tempu mai indelungatu, trece chiaru in coruptiune.

Dein aste consideratiuni, domnii miei, deca noi suntemu romani, romani adeverati, er' nu unu amestecu de glote straine dupa originea ioru, deca suntemu ceea ce semtîmu cu totii, ceea ce ne arata tote urmele si monumentele autentice si necontestabili, — sî deca nu suntemu ceea ce voru si dorescu inemicii nostri se fimu, — atunci istori'a limbei romane este una istoria forte lunga, istoria ce cuprende aprope de 2000 de ani, istoria interesante, istoria demna dein totu puntulu de vedere, de a fí studiata prein tote fasi-le, evenementele, impregiurarile, prein cari a trecutu limb'a romanesca, si a cautatu se treca, impreuna cu natiunea, careia ia fostu interprete cugeteloru, bucuriei si doreriloru sale, in carea mamele au cantatu la léganulu scumpeloru sale surcele, in carea s'au cantatu imeneele si baladele, faptele eroice ale braviloru aparatori ai patriei, si in carea filiecele plangu pre dulcii loru parenti la diua cea dein urma de despartîre.

Potut'a traí romanulu forà limba? si deca românulu e Romanu si nu Dacu, deca elementulu lui e Romanu si nu Schiau, potut'a se vorbesca candu-va in alta limba de câtu in limba romana?

Inemicii natiunalitatei romane au venitu panà a ne calcá sî cele mai sacre proprietati, antâniu originea romana, apoi sî insasi limb'a. Eli nu potu combiná cu trecutulu si cu presente-le loru, cumu se mai esista astadi una adeverata descendentia romana in partile orientelui. Au peritu dacii, gothii, hunii, avarii, si tote câte alte popora oscure sî barbare, cari nu au lasatu dupa sene, de câtu ruine si nume de blastemu, cari in aste parti, cá si aliurea, nu au facutu alta, decâtu au stinsu civilisatiunea, ce o propagase elementulu latinu, — perira tote cu sunetu si forà sunetu, —, er' elementulu romanu totu se mai esista panà astadi? Se pote? — Nu, dîcu eli, nu se pote, nega cu ostinatiune, inchidu ochii se nu vedia, sî-si astupa urechiele se nu audia adeverulu.

Noi, cu elementulu nostru romanu, cu limb'a romana, suntemu una enigma neesplicabile inaantea mentei loru. Nu cà dora nu aru poté se o esplice, — atâta ignorantia nu voliu, nu potiu, a presupune, — ci pentru cà nu voru se admita esplicatiunea naturale, care decurre dein studiulu fapteloru, documenteloru, sî alu limbei; pentru cà nu decurre, dupa cumu ar' dorí ânem'a loru.

Sî atunci esistenti'a nostra, in totu respectulu, remane neesplicata, enigma.

Ci sei lasàmu, domnii miei, se abundeze in sensulu loru; se ne mangaiàmu, cà deca avemu inemici multi, inemici natiunali si persone inemice, dar' avemu si amici inca sî mai multi, natiuni si individui, pre cari nu iau orbitu, si nu iau potutu orbí, sentiemente invidiosa, ci recunoscu adeverulu, sciu se esplice enigm'a nedecifrata a inemiciloru, sî ne intendu mân'a, dîcundune — frate!

Se lasàmu pre inemicii invidiosi, se se restogolesca in enigmele loru, esplice-le, nu le esplice;

eli si-le au facutu, eli si-le desnode; e t r e b' a loru, noi avemu alte t r e b i, cu cari se ne ocupàmu.

Se trecemu dar' mai incolò la obiectulu nostru, istori'a limbei.

Se premitemu inse unele momente istorice, cari potu se dè mai multa lumina consideratiuniloru nostre, si se incepemu cu ce-va mai in a-ante de colonisarea Daciei cu Romani.

Eutropiu*) ne spune, cà coloniele dacice s'au adusu d e i n t o t u i m p e r i u l u r o m a n u; va se dîca, nu numai dein Rom'a, nu numai dein Itali'a, ci si dein alte provincie romane, mai departate seau mai de aprope.

Intre provincie-le mai de aprope, stau in lini'a prima: Mesi'a si Panoni'a, cari erau limitrofe Daciei, si cari suferisera mai multu de incursiunile Daciloru. In alta linia mai departe stau Traci'a, Macedoni'a, Noriculu, Reti'a, si altele; in cari tote erau colonie romane, inca dein mai indelungatu tempu, impreuna cu statiunile militarie, cu castele pre tiermurii Dunarei, si cu legiunile aquilifere.

Aceste colonie erau romane, cu limba romana — si dupa opiniunea mea, ele au fostu antâniulu léganu, de unde s'au luatu colonistii Daciei, pre candu alte provincie mai departate numai mai tardiu siau potutu tramite contingente-le loru.

De acì dupa mene nexulu celu mai de aprope intre romanii de astadi de deincoce si decindea de Dunare. Deací si nexulu intre dialectulu macedo-romanu, si dialectulu daco-romanu.

Dupa mene, fratii romani, de preste Dunare suntu, de una parte succesorii vechiloru colonisti dein Traci'a si Macedoni'a, er' de alt'a descendentii colonistiloru dacici, câti voru fí trecutu preste Dunare sub Aurelianu seau sub altii. De acea si limb'a cestoru dein urma mai multu se tiene de dialectulu daco-romanu, de câtu de celu macedo-romanu.

Ce limba au vorbitu acesti Romani, in a-ante si dupa Traianu, panà la Aurelianu? — In lini'a de antâniu, forà indoiela, limb'a latina, cá limb'a imperiului, precumu arata tote inscriptiunile numerose, ce se mai afla, mai mare parte in Trni'a de astadi, pre monumentele lapidaria, — si tablele cerate, dein cari una parte insemnata se afla la mene, sî cari mai tote, câte adeca se potu decifrá, s'au publicatu in Archivulu mieu pentru filologia si istoria, ce am inceputu alu edá de la 1 Ianuariu anulu curente.

Inse pre lenga limb'a latina, oficiale si literaria, erá in Daci'a in usu inca si unu dialectu vulgare romanu, care se pote considerá cá antâniulu elementu alu limbei romane de astadi.

Panà acì esistenti'a acestui dialectu vulgare romanu dacicu, erá numai una coniectura luata dupa analogi'a altoru provincie, unde se aflara urme de atari dialecte totu dein acele tempure; ci lipseau documente positive, pentru cá coniectur'a se pota devení certitudine.

Inse multiemita provedentiei, sî zelului natiunale alu unui prea demnu barbatu, unu monumentu pretiosu sî unicu mia venitu a mâna, prein care coniectur'a a devenitu certitudine.

Intru un'a dein t a b l e l e c e r a t e, ce le am a mâna sî le am publicatu, se afla scrisu si unu pasagiu in limb'a vulgare romana: *ΑΛΕΧΑΝΔΡΕΙ ΑΝΤΙΠΑΤΡΙ, ΣΕΚΟΔΟ ΑΥΚΤΩΡ ΣΕΓΝΑΙ**), in loco de: **s e c u n d u s a u c t o r s i g n a v i!**

Eca s e c o n d o forà S finale, cá si la italiani, in nominativu. Eca s e g n a i, cu SE in locu de SI, cá si la noi in semnu, si la italiani in segno; eca si terminatiunea preteritului in AI, cá in limb'a romanesca: semnai, in locu de form'a latina AVI: signavi.

Dar' inca scrietoriulu acestoru cuvente erá grecu, cumu-lu arata si numele, si de acea scrise cu litere grecesci; sî asia nu sciu, deca nu a grecitu unele spresiuni, scriendu s e c o n d o in locu de s e c u n d o.

Inse fia, cumu va fí; acestu vechiu monumentu, dein 4 Oct. 160 dupa Chr., de 1707 de ani, scrisu la 55 de ani dupa espeditiunea si colonisarea dacica, demustra preste tota indoiel'a, cumu cà in coloniele romane dein Daci'a, pre lenga limb'a latina, erá in usu si unu dialectu romanu vulgare, care, deca noi suntemu romani, e mam'a limbei romanesci de astadi. Despre care mai pre largu am scrisu in Archivu nr. III, pag. 40 sî urmatorie.

Dupa scoterea legiuniloru romane, a V-a macedonica si a XIII-a gemena, dein Daci'a, sî alesu dein Transilvani'a de astadi; si asiediarea

---

*) Vedi mai diosu in nota.

*) Vedi mai susu pag. 49 col. 1 sub b) la lin. 6.

loru in medilocului Mesiei, la Ratiari'a, adi numita Arcer lenga Vidinu, sî aliurea, — civilisatiunea romana se stinse cu totulu in Daci'a Traiana, si cu ea si literatur'a, carea pre atunci neindoitu erá inca numai cea latina.

Dar' nu credemu, cà s'a stinsu de una data si limb'a romana, precumu nu credemu, cà au peritu toti colonistii romani dein Daci'a Traiana, ori câtu de crude au fostu invasiunile barbare; ci dein contra suntemu in deplena convingere, cà cea mai mare parte a scapatu, si a remasu inca in tiera, si cà a sî cautatu se remania; — de acea nece nu credemu, cumu cà toti romanii au trecutu Dunarea in Mesi'a, dar' nece cà aru fî potutu, de ora ce, dupa testimonia istorice certe*), Daci'a inca dein tempulu lui Gallienu erá cu totulu ocupata de barbari, sî pierduta pentru imperiulu romanu, intru atât'a, câtu nece nu potemu bene precepe, cumu se fia potutu remané legiunile romane in Daci'a ocupata de barbari, dela Gallienu panà la Aurelianu, dupa ce nece monumentele dein Daci'a nu trecu preste tempulu lui Gallienu incoce.

Istoricii romani, si anume Eutropiu lib. VIII cap. 3**), ne spunu, cà numai decâtu dupa Traianu, succesoriulu seu Adrianu, dein invidia catrà glori'a antecesoriului seu, vrù se parasesca Daci'a sî sesi retraga legiunile dein colò de Dunare, pre cumu facuse sî cu alte trei provincie castigate totu de Traianu. Sî cu ce l'au spariatu amicii lui, cá se nu faca unu reu asia mare imperiului si numelui romanu?

Numai cu acelu cuventu: pentru cá nu aceli multi cetatiani romani se se tradè in manu-le barbariloru (ne multi cives romani barbaris traderentur).

Va se dîca, elu avea de cugetu, se parasesca Daci'a, tragundusi afora legiunile romane, ce erau de garnisone intru insa, — dar' nu avea si acelu

*) S. Aur. Victor, de Caesaribus XXXIII: Amisa trans Istrum, quae Trajanus quaesierat. Sext. Rufu VIII: (Dacia) sub Gallieno imperatore amissa est. Eutropiu IX, c. 6: Dacia, quae a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa est.

**) „Qui Trajani gloriae invidens, statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat. — Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt, ne multi cives romani barbaris traderentur, eo quod Trajanus, victa Dacia, ex toto orbe romano infinitas eo copias hominum transtulerat, etc.

cugetu, cá se scotia si pre cetatianii romani de acolò, — pentru ce? pentru cà erá cu nepotentia.

De nu erá asta causa, adeca nepotenti'a scoterei colonistiloru, unu omu geniale, cumu a fostu Adrianu, prea liusioru potea se afle, cumu se alineze animele amiciloru sei, si se le respundia: Nu ve temereti, amicii mei, de ast'a, cà am si io atâta precepere, câta voi, cá scotiendu legiunile se nu lasu pre cetatianii romani in foculu barbariloru, ci sei trecu de una data cu legiunile dein coce. Sî atunci amicii lui Adrianu nu mai aveau cuventu de a se opune intentiunei imperatoriului.

Ci Adrianu nu le a respunsu asia, pentru cà nu a potutu, er' amicii lui au recsîtu, pentru cà elu s'a temutu a espune viati'a atâtoru cetatiani romani in ghiare-le turmeloru barbare. Elu retienù Daci'a sî nu retrase legiunile, — cu atâtu mai pucinu pre colonisti. Inse invidi'a totu a reesîtu si ea; cà ce deca nu ia fostu cu potentia a paresí Daci'a, forà a se espune revoltarei anemeloru dein totu imperiulu, — elu totusi a facutu, ce ia fostu prein potentia: elu derimà puntea lui Traianu de la Turnu-Severinu, sî ar' fî derimatu, pote chiaru si column'a Traiana dein miedilocului Romei, de iar' fî fostu prein potentia.

Pretestulu stricarei acestei punti, ce fù unu adeveratu vandalismu, a fostu de nemica. Impiedecarea barbariloru, se nu treca Dunarea! carii apoi cu atâtu mai mare inversiunare se aruncara in spatele bietiloru colonisti romani remasi preste Dunare in Daci'a.

Inse, cá se mergemu mai departe, — urme de limb'a romana mai afiàmu si in seclulu VI, sub Mauriciu imperatu, de care mai multi au scrisu, si noi insi mai de multe ori*), intru atât'a,

*) In Analecte pag. XII seq., si in disertatiunea latina de re literaria Valachorum in Anali-le gimnasiului dein Blasiu de an. 1858 pag 4. Scrietorii celi mai vechi, cari scriu despre asta istoria suntu Theophylactu Simocatta in istor. libr. II, c. 15, pag. 99 ed. Bonn. Theophane in chronografia la an. 6079, tom. I, pag. 397 ed. Bonn. si dupa acest'a Anastasiu bibliotecariu la an. 579 d. Chr. pag. 117 seq. ed. Bonn. Teophylactu are numai: RETORNA, adaugundu, cà ast'a s'a dîsu in limb'a tienutului: ἐπιχωρίῳ γλώττῃ, Theophane TORNA TORNA FRATRE in limb'a patria: τῇ πατρῴᾳ φωνῇ, er' Anastasiu totu asia: patria voce TORNA TORNA FRATER, unde cuventulu frater e neindoitu corectura latina in locu de fratre alu

câtu credemu a fî de prisosu se mai tractàmu si aici despre istori'a cu TORNA FRATE dein muntele Emu (Haemus) dein Thraci'a.

Destulu este, se amentimu, cà limb'a romanesca a custatu inca dein tempulu antaniei colonisatiuni, atâtu in Daci'a câtu sî in provinciele transdanubiane, — inse numai cá dialectu vulgariu. Pentru cà sî in provinciele de preste Dunare, la inceputu limb'a literatiloru a fostu, numai cea latina, precumu se adeveresce dein scrierile, ce au mai remasu dein tempurele concilia-loru celoru mai de antaniu, cari suntu destulu de cunoscute lumei literarie.

Mai grea sorte a cadiutu pre limb'a romanesca, dupa ce de una parte imperiulu romanu s'a impartitu in doua, si noi amu remasu taliati de catrà partea occidentale, unde domneau limb'a latina si dialectele vulgari romane, — er' de alta parte, dupa Foc'a incetandu usulu diplomatecu alu limbei latine in partea orientale, si grecismulu ajungundu erasi la potere, limbei romane nu a remasu nece unu sprigiuu omogeniu, ci dein cuntra incungiurata de elemente straine: greci, schiai, bulgari cari se serbise, si serbi, cari totu un'a suntu cu schiaii, ea patî cele mai infricosiate pierderi.

Er' candu fù crestinarea bulgaro-sclaviloru catrà inceputulu seclului IX. si introducerea limbei sclavice chiaru si in baserece-le romanului, atunci limb'a romana devenì la cea mai dein urma agonia.

Domniloru! Liertati-me, cá se nu me demitu intru descrierea aecstoru seculi pleni de intunerecu si de barbaria, de carii nece unu romanu cu sufletu curatu nu-si pote aduce a mente forà gretia si infiorare, — gretia pentru barbaria, si infiorare pentru stricatiunea, ce ne a causatu sclavonismulu in limba si in cultur'a intelectuale.

Se lasàmu, domnii miei, la una parte acesti seculi de trista reminiscentia pentru limb'a romana, carii o au tienutu sub jugulu barbariei celei mai intunerecatorie, — si mai bene se aducemu multiemita cu recunoscentia barbatiloru dein cele mai de aprope trei secule trecute, carii au ruptu lantiure-le servitutei, sub cari jacea, si o au redatu erasi natiunei romane, cá sei fia organulu culturei natiunali.

Ea inse, candu erasi revediù lumin'a sorelui, aparù portandu pre facia-si urmele servitutei seculari cu venetari profunde si infasiurature-le sepulcrali. Ci multiemita cerului, ea a reinviatu, carea se credea morta, sî se reaflà ceea ce se parea pierduta.

Literatii nostri de unu seculu in coce se incercara a o curá cu totu felulu de medicina; ci medicii ei inca nece panà astadi nu suntu de acordu intre sene asupr'a remedia-loru mai convenienti.

Eli au inceputu, in adeveru, cu totu de adensulu a se ocupá cu higien'a ei; tienura mai multe consultari asupr'a patientelui; dar' panà acumu totu nu se intielesera deplenu. Allopathicii si homeopaticii si aici erau inca totu in lupta, si tari in convictirnile loru.

Guberniulu Romaniei recenoscendu importanti'a obiectului, si periclulu disensiunei pentru patiente, convocà acumu unu consiliu mare, mai mare de câtu tote cele de panà acì, sîi dede pre patiente in mânu-le lui.

Se speràmu, domniloru, cà-lu voru vindecá pre deplenu.

In totu casulu, am firma incredentiare, cà nu-lu voru — ucide.

II.

In siedenti'a plenaria a II, carea se tienù marti 8 aug., dupa ce sosira si alti membri ai societatei, mai antâniu societatea se constituì provisorie dupa etate, precumu se sci, apoi luanduse de base regulamentulu provisoriu dein 1866 panà la formarea Statuteloru si a unui regulamentu definitivu pentru societate, si luanduse actu atâtu de independenti'a societatei enunciata publice prein organulu guberniului, precâtu si despre predarea fundure-loru societatei, numai decâtu se purcese la alegerea a **t r e i** comisiuni, un'a pentru cercetarea fundure-loru amentite, alt'a pentru compunerea unui proiectu de statute prevediute in regulamentulu provisoriu, si a treia pentru una programa, precumu s'a numitu, de ortografia.

---

lui Theophane, desi Goar in notele sale la Theophano opineza, cà aru fî italianesce, de ora ce dein locurele citate la Theophylactu si Theophane apriatu se cunosce, cà ostea lui Commentiolu erá strinsa dein locuitorii aceloru locure dein Emimontu, care chiaru pentru romanetatea lui se numesce asia cu nume latinu si la scrietorii grecesci.

La acestea mai tardîu se adause si una a patr'a comisiune, pentru petitiuni, care se fia, precumu a si fostu, permanente pentru durat'a sesiunei dein acestu anu.

In siedinti'a a III si IV, veneri in 11 si samb. 12 aug. Comisiunea pentru ortografia reportandu, cà in a-ante de a procede la compunerea unui proiectu de ortografia, este de neaparata necesetate, a se decide, cà dein ce puntu de vedere si dupa care principiu are a se formá acestu proiectu, pentru cá nu cumu-va opiniunea comisiunei, venindu in conflictu cu parerea plenului, tota lucrarea sei fia in desiertu si asia comisiunea se aiba a incepe de nou, — dupa lunge si infocate desbateri, se decise cu una maioritate aprope de unanimitate, cà pentru a dá limbei romanesci una unitate si mai mare, de cumu se afla de presente pentru varietatea provincialismiloru, si pentru a o conserbá in asta unitate, este neaparata necesetate, cá dupa natur'a limbei romanesci si afiliatiunea ei cu limbele neolatine, se se liè de principiu e t i m o l o g i s m u l u, moderatu si combinatu cu fonetismulu, pentru cá etimologismulu se nu treca preste termenii actuali ai limbei, cá limba specificè romanesca. Totu atunci se dede lectura si unui operatu ortograficu dein partea d-lui G. Munteanu.

Comisiunea insarcinata cu compunerea acestui proiectu pre basea aratata sia terminatu in scurtu operatulu seu, inse, precumu e sciutu, nu a ajunsu a fí desbatutu intregu in plenulu societatei in asta sesiune.

Proiectulu statuteloru se presentà societatei inca in 14. Aug. Inse desbaterile se incepura numai in 17, dupa ce se tiparira si se impartira membriloru; er' votarea definitiva a' loru urmà numai in 24 aug., cari apoi suscrienduse si submitenduse pentru aprobarea mai inalta, aprobarea urmà in 26 ale aceleiasi.

De candu apoi societatea-si luà denumirea cuprensa in articlulu I. de S o c i e t a t e a c a d e m i c a r o m a n a.

Adeca societatea aflandu prea angustu terenulu activitatei sale, cumu se proiectase in regulamentulu provisoriu dein 1866, a credíutu de una necesitate imperativa, dein cerculu filologicu, pentru care fusese conchiamata, a se tende preste toti ramii de litere si de sciente, specificè romanesci, precumu istoria, archeologia, geografia etc., dupa cumu se proiectase mai in a-ante cu multi ani, si precumu se pote cunosce dein insusi testulu acestoru statute, ce urmeza-

B. Statutele Societatei academice romane.

I. Art. Societatea literaria romana, convocata in Bucuresci prein decretulu Domnescu dein 2. Iun. 1867 nr. 5041, se constitue, in poterea articlului alu X dein Regulamentulu provisoriu dein 1 Apr. 1866, in S o c i e t a t e a c a d e m i c a r o m a n a, cu scopu de a lucrá la inaintarea litereloru si scientieloru intre romani.

II. Societatea academica romana este si remane corpu independente in lucrarile sale de ori ce natura. Ea singura se constitue, ea-si alege membrii, ea-si administra fundure-le ce le are etc.

III. Acesta societate se imparte in trei sectiuni:

a) Sectiunea literaria-filologica,
b) Sectiunea istorica-archeologica,
c) Sectiunea scientieloru naturali.

IV. Atributiunile si indetoriri-le acestei societati se specifica in modulu urmatoriu:

a) Sectiunea literaria, se ocupa cu diversele cestiuni filologice, destinate a cultivá, a curatî, a regulá, a inavutî si a perfectiuná limb'a romana; organiseza misiuni lexicografice pentru compunerea unui Dictionariu romanu, câtu se pote mai completu si mai rationale, asia in câtu se pota fí dereptariulu limbei; incuragieza si premieza opure filologice si altele de valore literaria.

b) Sectiunea istorica, culege veri-ce documente importanti dein tiere-le romane seau dein strainetate, atingutoria de istori'a romaniloru; organiseza misiuni pentru asemeni lucrari, lià initiativa pentru esplorarea tiere-loru romane dein puntulu de vedere archeologicu, pune la concursu si premieza opure-le istorice, ce se cuvene a le poporalisá intre romani.

c) Sectiunea scientieloru naturali, se ocupa cu esplorarea tiere-loru romane in respectulu geograficu, geognosticu si fisiograficu; cu organisarea de misiuni pentru asemeni lucrari, precumu si cu incuragiarea si premiarea opure-loru relative la cunoscenti'a tiere-loru romane.

V. Membrii societatei academice romane suntu, seau a c t u a l i, seau o n o r a r i.

VI. Membri actuali nu potu fí de câtu romani, cunoscuti prein opure-le loru literaria si scientifice, si cari totu una data se bucura de una

viatia respectabile. Eli suntu pre viatia, sî nu potu fí eschisi decâtu in casure grele si dupa decisiune motivata a doue treimi ($^2/_3$) dein membrii actuali presenti.

VII. Membrii actuali au dereptulu si detori'a, de a participá cu votu decisivu, atâtu la siedentiele sectiuniloru respective, câtu si la adunarile generali ale societatei.

VIII. Membrii, convocati dein initiativ'a guberniului Romaniei, se considera ipso facto de membri actuali ai societatei academice romane. Societatea inse este in dereptu, de asi inmultî dupa impregiurari numerulu membriloru sei actuali. Eli se voru luá cu respectu la specialitati dein tote partile lacuite de romani.

IX. Membrii onorari, se numescu de societate, atâtu deintre romani, câtu si deintre straini.

Eli suntu, seau numai onorari, seau corespundenti, seau donatari.

a) Membrii numai onorari, se numescu deintre barbatii de litere si scientie, cari prein opure-le loru au adusu servitiu societatei.

b) Membrii corespundenti, se numescu deintre barbatii de specialitate, cari se insarcina a face certe servitia societatei.

c) Membrii donatari suntu, celi ce voru contribuí celu pucinu 1000 de galbeni, in bani seau in fondu, la scopulu societatei. Numele donatoriloru, si sumele ce le voru dá, se voru trece in cartea de auru, si se voru publicá in fia-care anu in Anali-le societatei.

X. Membrii onorari, au dereptulu de a asiste cu votu consultativu la siedentiele societatei.

XI. Spre a poté fí membru actuale alu societatei academice romane, se cere, a fí presentatu celu pucinu de doi deintre membrii alegutori, si a dá in scrisu, cà accepteza a face parte intru una sectiune anume, si a se supune statuteloru societatei.

Alesulu trebue se intrunesca doue treimi ($^2/_3$) dein voture-le alegutoriloru presenti.

Membrii onorari inse se alegu de societate cu maioritate de voture, in urm'a propunerei unui membru actuale.

XII. Numirea fia-carui membru actuale seau onorariu se fase prein diploma, data in numele societateî, suscrisa de presiedentele si de secretariulu societatei, si munita cu sigilulu ei.

XIII. Societatea academica romana se intrunesce in fia-care anu la prim'a Augustu in palatiulu Universitatei dein Bucuresci, sî tiene panà la 15 Septembre una serie de siedentie, atâtu in sectiuni, câtu si generali. Siedentie-le atâtu cele generali, câtu sî ale sectiuniloru, voru fí parte publice, parte private, precumu se voru regulá de catrà societate.

XIV. Pentru cá societatea se pota tiené adunare generale, se cere majoritatea membriloru actuali.

De asemenea, la siedentiele de sectiuni se cere majoritatea membriloru dein sectiunea respectiva.

In ambe casure-le, pentru cá conclusa-le se fia valide, se cere majoritatea membriloru presenti.

XV. Societatea academica romana, are unu presiedente, unu vice-presiedente, si unu secretariu, cari se alegu de adunarea generale.

Fia-care sectiune-si alege asemenea câte unu presiedente, unu vice-presiedente, si câte unu secretariu, dein senulu seu.

Functiunea presiedentiloru, v. presiedentiloru, si secretariloru este anuale.

XVI. Presiedentii de sectiuni deregu lucrarile, ce suntu la ordinea dîlei in sectiunile loru.

Secretarii, ajutati de personalulu cancelariei, redigu procesele verbali ale fia-carei siedentie, carile se trecu intru unu Codice generale; reguleza lucrarile preparatorie pentru discusiuni; pre-veghieza tiparirea diverseloru lucrari; tienu registrulu de presentia alu membriloru sectiunei respective; facu reportulu anuale despre lucrarile sectiunei sale, si contrasemneza tote actele suscrise de presiedenti.

XVII. Fia-care sectiune, va publicá anali-le sale intru una revista periodica, anume organisata, care va fí sub redactiunea secretariului respectivu.

XVIII. Dispusetiunile cele mai insemnate, precumu: numirea diverseloru misiuni, apretiuirea si remunerarea diverseloru lucrari, decernerea de premia, si altele de importantia insemnatoria, clasificate depre siedentii sectiuniloru, se voru decide de societatea intrega, intrunita prein doue treimi ($^2/_3$) dein voture-le membriloru presenti.

XIX. Societatea-si face tote regulamentele speciali.

XX. Presiedente-le, seau v. presiedentele, sî secretariulu societatei, dein preuna cu alti doi membri alesi de societate, constituescu organulu representativu si administrativu alu societatei, sub numirea „Delegatiunea Societatei academice“. Atributiunile acestui organu se voru specificá intru unu regulamentu alu societatei.

XXI. Societatea are unu personalu accesoriu pentru cancelari'a sa. Acestu personalu se compune, dein:

a) Unu Cassariu,
b) unu Comptabilu,
c) mai multi scrietori,
d) servitori.

Numerulu si salaria-le acestor'a, se fipseza, prein bugetu. Indetoririle loru se voru specificá de societate.

XXII, Cassariulu si Comptabilu-lu, se numescu dupa propunerea presiedentelui, de catrà societate, cu doue treimi $(^2/_3)$ de voture; inse cu garanti'a necesaria. Er' celu alaltu personalu accesoriu se numesce de delegatiunea societatei academice sub respunsabilitatea ei.

XXIII. Fundure-le societatei, se administra de societate prein Delegatiunea ei, ai careia membri suntu solidariu respundietori.

XXIV. Fundure-le cu destinatiune speciale, se voru intrebuentiá, mai antaniu dupa voli'a espresa a donatoriloru, sî apoi sî spre urmarirea celoru alalte scopure ale societatei.

XXV. Societatea-si face in totu anulu bugetulu seu. Pentru validitatea bugetului se cere votulu a doue treimi $(^2/_3)$ dein numerulu membriloru presenti.

Delegatiunea societatei academice, nu pote face sub nece unu cuventu spese neprevediute in bugetu.

XXVI. Compture-le de veniturí si de spese se legitimeza in totu anulu de catrà societate in adunarea ei generale.

Delegatiunea societatei academice prepara si inchaia regularea compture-loru cu una luna in a-ante de prim'a augusti.

XXVII. Societatea pote modificá aceste Statute dupa necesetatile, ce tempulu si impregiurarile le voru provocá.

Modificarile se voru face numai dupa propunerea a cinci membri actuali, si cu votulu a trei patrimi $(^3/_4)$ dein numerulu membriloru actuali ai societatei.

III.

Dupa aprobarea acestoru Statute, obiectele discusiuniloru societatei apoi au fostu: constituirea definitiva a societatei pre a. c., realegunduse totu presiedentii de panà aci, er' de secretariu generale alu societatei d. A. Tr. Laurianu, carele impreuna cu presiedentele generale, si cu alti doi membri de aici dein locu alesi de societate, in personele d-loru I. Masimu si B. A. Urechia, formeza delegatiunea prevediuta in statute art. XX, cu functiunile ei, cari s'au regulatu prein unu regulamentu speciale. La acestia s'au adausu si Cassariulu sî Comptabilulu, de una camu data intruniti pentru acestu anu in person'a d-lui Iarcu. Celu alaltu personalu accesoriu s'a lasatu a se alege de insasi delegatiunea.

Urmara apoi discusiunile asupr'a proiectului de ortografia, pentru care, dupa stabilirea ideeloru generali, si dupa lectur'a mai multoru elaborate presentate de unii membri ai societatei, societatea purcese la desbaterea reguleloru speciali, pentru cari incepura a se incinge discusiuni atâtu de infocate si lunge, câtu dupa impucinarea numerului membriloru pre dî ce mergea nu se potea sperá, cà societatea va fí in stare a si continuá lucrarile sale panà la terminulu prefiptu, prein urmare nece asi terminá discusiunile asupr'a reguleloru speciali pentru ortografia cu destula maturitate si exactitate.

De acea, in siedenti'a de 11 Sept. societatea a adoptatu mai cu unanimitate una propunere ortografica, facuta si motivata de v. presiedentele societatei, scurta, numai dein 5 paragrafi, cari urmeza.

C. *Propunere ortografica.*

§. 1. Alfabetulu romanu cuprende tote literele alfabetului latinu, câte suntu usitate in limbele Europei de astadi, adeca aceste 25: a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z.

§. 2. Pentru limb'a romanesca de acumu, alfabetulu acest'a cuprende, pre de una parte mai multe litere, de câtu ne suntu de lipsa, si anume K Q si Y, si pre de alta parte inse mai pucine, precumu:

a) Deintre vocali, pentru ъ, ѫ, inca si pentru ѣ sî oa, candu se pronuncia cá vocali simple;

b) Deintre consunanti, pentru ч, џ, ц sî ш*).

§. 3. Sunetele vocali si consunanti, pentru cari ne lipsescu litere in alfabetulu latinu, tote suntu derivate, prein fonetismulu limbei, dein acelea pentru cari se afla litere in alfabetulu latinu.

§. 4. Deci regul'a ortografica generale:

a) Tote sunetele primitive, etimologice, suntu a se scrie cu literele corespundietorie dein alfabetulu latinu. J face Ж.

b) Tote sunetele derivate, suntu a se scrie cu literele suneteloru primitive, dein cari se deriva.

§. 5. Regulele ortografice speciali si in detaliu se voru determiná cu precisiune in partea analitica a gramatecei romanesci, la loculu unde se va pertractá fonetic'a limbei romanesci.

Suscrisi: T. Cipariu, A. Tr. Laurianu, G. Baritiu, I. Stragescu, Titu Maiorescu, I. C. Massimu, Ios. Hodosiu, Alex. Romanu, N. Jonescu, I. Caragiani.

Va se dîcu toti presentii, afora de domnu I. Heliade, pentru §. 2, fiendu cà, dupa domni'a lui, s'ar' pôté intielege, cà literele K, Q sî Y aru fí de prisosu in scrierea romana, precumu si suntu, si cà prein urmare s'aru si scote dein alfabetulu romanu, ceea ce nu urmeza, precumu arata §. 1.

Dn. N. Jonescu dechiarà, cà susceriendu si votandu propusetiunea facuta, a intielesu si intielege, cà cestiunea de a scrie forà cedile e deja judecata si inchisa, fiendu cà cedilele nu se tienu de litere si de alfabetu.

IV.

§. 5 dein propusetiunea precedente s'a facutu dein acea consideratiune, cà intru una gramateca ratiunale romanesca e de neaparata necesetate a esaminá fonetica limbei romanesci in tote detalia-le ei, si asia membrii sectiunei filologice in sesiunea anului venitoriu voru avé ocasiunea cea mai favorabile, esaminandu operatele Gramatecei escrise in concursu, de a cunosce mai pre largu si parerile altoru eruditi romani, cari voru concurre pentru premiulu gramaticei, chiaru si in respectulu ortografiei, carea dupa parerea societatei e strinsu legata cu insasi gramatec'a.

De acea, numai decâtu dupa votarea propusetiunei de mai susu, in aceeasi siedentia se dede lectura programei pentru escrierea de concursu de Gramateca, carea inca intru alta siedentia mai dein a-ante erá incrediuta comisiunei, respectivè sectiunei filologice, a o elaborá si presentá societatei in plenu spre desbatere, si pentru carea se determinase atâtu basea si estensiunea operatului de concursu, câtu si sum'a premiului pentru cea mai demna lucubratiune, dein câte voru intrá in concursu.

Ea fù votata cu unanimitate, precumu fù proiectata de catrà comisiune, mai forà nece unu scaimbare, precumu urmeza.

D. Programa pentru gramateca romana.

Partea analitica.

Partea analitica se va imparti in doue sectiuni, dein cari sectiunea I. va fipsá:

a) Numerulu suneteloru articulate dein limb'a romana, atâtu originarie câtu si derivate; relatiunea intre acestea doue specie de sunete, causele trecerei dein originarie in derivate, mai in colò dein derivate in alte derivate; avendu in vedere totu de una data la fia-care sunetu, nu numai relatiunea loru naturale, dar' si ceea ce se afla in alte limbe latine, analoga cu cea dein limb'a romanesca.

b) Numerulu litereloru dein alfabetulu latinu, cari au se represente sunetele articulate ale limbei romanesci, atâtu cele originarie, câtu si cele derivate, aratandu regulele generali si speciali ale scrierei loru, er' in casure-le de esceptiune enumerandu tote, câte intra in cadrulu acestoru casuri.

De acea sectiunea I. va custá dein doua capete principali: unulu tractandu despre f o n e t i c a, si altulu despre o r t o g r a f i a.

Er' sectiunea II, etimologica, cuprendiendu flexiunea si derivatiunea vorbeloru, va esaminá tote partile cuventului, un'a dupa alt'a, intru tote formele loru, câte se afla astadi in usu in tota romanimea, dein ambele dialecte principali, sî câte s'au aflatu in usulu limbei romanesci, comparandule cu ale celoru alalte limbe latine; — va alege, si va fipsá formele cele mai corecte pre basea principiului etimologicu intre terminii limbei romanesci, si numai unde va lipsí acestu criteriu, recurrendu si la analogi'a si chiaru la etimologi'a celoru alalte limbe latine; — va constatá neregularitatile, ce au intratu in formele limbei pretotindenea, si va esplicá caus'a acestoru neregularitati,

*) In testu e si ȥ.

sî, deca se va poté, inca va sî proiectá, in ce modu ar' fí cu potentia a se regulá, celu pucinu in câtu-va, forà de a loví in usulu generale alu limbei romanesci.

Cele alalte se lasa iu vederea fia-carui concurrente*).

In siedentiele dein dîlele urmatorie doue, se tractà despre modulu adunarei materiale-lui pentru unu Dictiunariu, si despre clasiculu, ce ar' fí mai antaniu se se traduca romanesce; intru amendoua aceste obiecte fiendu una mare divergentia de opiniuni. In urma inse societatea fù constrinsa de imperiositatea tempului a se concentrá in cele sciute si publicate, de cari pucinele vomu mai atinge pre pagin'a ultima a' acestui numeru.

Dupa ce se terminara in acestu modu tote lucrarile societatei, câte se poteau face in sesiunea acestui anu cu deplena si matura deliberatiune, nu mai remase alta, de câtu una detorentia catrà publiculu generosu alu Capitalei, cá sesiunea se se termineze cu una siedentia publica, in care se se faca cunoscutu resumatulu toturoru lucrariloru societatei dein asta sesiune.

Ast'a se sî implenì veneri in 15 sept. v. in presenti'a Domnitoriului si a unui publicu destintu si numerosu, de si tempulu, ploiosu, nu erá favorabile pentru una adunare asia mare.

Decursulu acestei siedentie s'a publicatu la tempulu seu prein tote dîuaria-le romanesci, de acea noi nulu mai repetîmu aici.

Si scrietoriulu acestoru linie, avù onorea, cá v. presiedente alu societatei, a inchide sesiunea dein a. c. 1867.

Nota. Dupa ce, cumu s'a oserbatu mai susu, unii dein membrii societatei au inceputu asi publicá anotatele sale despre lucrarile acestei societati, atâtu in comisiuni câtu si in siedentiele plenarie, lectorii nostri-mi voru liertá, speru, deca si io in cele urmatoria, cu ocasiune, mi-voliu dá parerile asupr'a aceloru publicatiuni, si pote-cà, ici-colea, me voliu si incercá a rectificá, celu pucinu a completá, cele ce mi-se voru paré avendu lipsa de indereptatu si completare.

*) Formalitatile vedi-le mai in diosu pre pag. 183.

XIX.

MUNTELE ATHOS SI MUNASTERIA-LE LUI.

Muntele Athos, seau alu Athonului precumu se numesce la scrictorii romàni, seau sfetagor'a (munte santu) dupa sclavonía, e unu locu prea renumitu in tota istori'a baserecei orientali mai dein coce, si alesu acelei grecesci bizantine. Asia in câtu si numai dein acestu puntu de vedere, una descriptiune mai pre largu despre acestu munte si munasteria-le lui, forà indoiela va se intereseze pre ori si cene, si speràmu, cà va interesá si pre lectorii nostri. Dar' inca, deca vomu considerá, cà cele mai multe dein acele munasteria suntu, parte fundate, parte renoite, infromosetiate, si dotate dein pietatea principiloru romani, — sî cà in archivele loru panà astadi se mai pastreza documente interesanti, atâtu pentru acele munasteria, câtu chiaru si pentru istori'a patriei romane, suntemu convinsi, cà interesulu nostru de a cunosce acestu locu celebre si istori'a lui, cu atât'a va cresce si mai multu.

De acea, si apromisemu in nr. VIII, cà aici vomu se dàmu una atare descriptiune scurta, impreuna cu registrulu documenteloru celoru mai interesanti pentru noi. Care promisiune o si implenimu acumu, urmandu mai alesu descriptiunei la loculu citatu, inse consultandu si urmatorie-le funtane, ce avemu a mâna.

J. Comnenu, Προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος, tiparitu mai ataniu in Sneagovu la 1701 de Anthimu Iberianulu, carele erá dela munasteriulu Iberiloru de in acelu munte, retiparita in testulu grecescu si cu versiune latina de B. Montfaucon in Palaeografi'a graeca (fol. Paris. 1708) p. 441—509, cu una prefatiune dela editoriu p. 443 seqq. Editiunea originale nu o am vediutu*).

Jos. Müller, monumente istorice in munasteria-le dein Athos (nemtiesce), in Bibliothec'a slavica tom. I, p. 147 seqq.) si extra 8-o, Viena 1851.

V. Langlois, Le mont Athos, in editiunea amentita a' lui Cl. Ptolemeu. Etc.

1.

ISTORI'A MUNTELUI SANTU.

In miedilocu Turciei europene, in provinci'a ce turcii acumu o numescu Rumili (mai de multu Romani'a), dein Chalcidic'a celoru vechi trei promuntória se arunca in apele archipelagului.

*) Unu προσκυνητάριον metricu in limb'a greca moderna, despre munasteriulu Vatopedi de acolo, se afla la mene in ms., diversu de celu dela Montfaucon la l. c. p. 501 seqq.

Celu mai spre resaritu dein acestea, care nu e legatu de contienutu decâtu preintr'unu istmu de doua chilometre de latu, desparte senure-le Singiticu si Strymonicu[1]). Acestu promuntoriu se numea Acte[2]), er' acumu se chiama muntele santu, care nume ise dede in secl. IX, dein caus'a multîmei calugariloru greci si schiai, cari locuiau singuri pre teritoriulu acestei provincie.

Una serie de munti, incependu dela istmu, trece prein acestu promuntoriu de a lungulu, si se termina intru unu piscu inaltu de mai multu de 6000 de urme, care la celi vechi in tempurele eroice se insemná cu numele de muntele Athos[3]), Chiaru acestu nume, propriu piscului acestuia care dupa Strabo are forma de tîtia[4]), in vechime se aplicá une ori la acea parte a' marei Egee, ce spela costele acelei peninsule, si care acumu se aplica la totu promuntoriulu muntelui santu. Pre puntulu celu mai susu alu muntelui acestuia, celi vechi asiediase un'a dein statiunile pentru semnale de focu, precumu Aeschylu apriatu spune[5]), sî se dîce, cà umbr'a acestui piscu, in solstitiulu de vera, cadea chiaru in piati'a cetatei Myrine dein insul'a Lemnu, pre statu'a juncei de marmure alba[6]), de care si Sophocle atinse intru unu versu, ce a trecutu in proverbiu la greci.

De almentrea inca e sciutu, cà Athos se vedea nu numai dein insul'a Lemnu, ci si dein culmea muntelui Id'a, candu cerulu nu erá nuorosu. Lungimea acestei peninsule e de 60 chilometre, er' latîmea varieza dela 8 panà la 12 chilometre. Acesta limba de pamentu se termina intru unu promuntoriu, care in vechime se numea Nympheu[7]), er' acumu capu S. Giorgiu.

Celi vechi credeau, cà muntele Athos e puntulu celu mai inaltiatu alu pamentului[8]), si pre pisculu lui redicasera unu altariu lui Joe, care de acì se chiamà si Athou. Ore care frica superstitiosa, inspirata de adesele tempestati, ce cadu pre acestu munte[9]), si motivata mai multu prein periculele navigarei prein pregiurui, facea, de nàile se temeau a se apropiá de tiermurii Actei. Insusi Xerxe nu fù scapatu de asta spaima, candu pre la an. 494 in a-ante de er'a nostra, flot'a lui se incercà a trece pre sub pol'a muntelui Athos, er' Mardoniu cu ostirea cea alalta inaintase spre Macedoni'a, impunendu dominatulu persescu pre unde trecea. In acelu momentu, unu ventu furiosu, redicanduse dein partea despre nordu, imprastià flot'a persiloru, si 300 de nai, impreuna cu matrosii loru, fura inghitîti in undele marei[10]). De acea, dupa vreo câti-va ani mai tardîu, Xerxe de nou trecundu dein Asi'a in Europ'a, si vrendu a intempiná periculele acelei mari, demandà a se sapá unu canalu in istmulu, ce impreuná Chalcidic'a cu peninsul'a Acte, pentru asi trece flot'a pre acì[11]).

Unii calatori moderni credu, a fí datu de urme visibili ale canalului lui Xerxe in istmulu Actei; ci Niebuhr se pare a se indoí, cà flot'a marelui imperatu ar' fí potutu trece prein asta strimtória sapata de mâna omenesca, care fusese inceputa mai multu spre a multiumí capritiulu unui monarchu persescu, de câtu cu scopu seriosu si utile[12]); mai alesu, cà omenii nu siau mai uitatu de versurele celebri ale satiricului romanu:

— Creditur olim
Velifactus Athos, et quidquid Graecia mendax
Audet in historiis[13]).

Unii scrietori vechi enara, cà unu architectu, anume Dinocrate seau Stasicrate, entusiasticu de glori'a marelui Alexandru, ia facutu propunerea: se talie muntele Athos, asia câtu selu straforme intru una statua colosale, care intru una mâna se tienia una cetate cá de 10,000 de locuitori, er' in cea alalta unu vasu, dein care se se verse undele unui fluviu furiosu[14]). Inse ori si cumu se fia cu asta legenda, peninsul'a Acte totu fù una tiera celebre si poetica dein tota vechimea. Se scie rol'a activa, ce avùra cetatile acestui tienutu in belulu persicu in contr'a greciloru[15]). Astadi, acele cetati, odiniora infloritorie, nu mai custa de câtu in memorie-le istoriei, si abia, deca calatorii mai potu se reafle urmele monumenteloru loru, de si tote aveau nume famosa: Acrothoon edificatu pre culmea Atholui, Olophyxos, Thyssos,

---

[1]) Thucydide, VIII, 109. Strabo VII in fragmente. [2]) Thucydide l. c. [3]) Homeru Il. XIV, 229, Apolloniu argon I, 64. [4]) Strabo l. c. [5]) Agamemnon v. 285. [6]) Apolloniu I, 608, Pliniu hist. nat. IV, 23, Solinu c. XI etc. [7]) Strabo l. c. [8]) Pomponiu Mela II, 2. Virgiliu Aen. XII, 702 etc. [9]) Virg. Georg. I, 332. Val. Flaccu I, 664.

[10]) Herodotu VI, 44, 95. [11]) Herodotu l. c. Scymnu, Aelianu hist. anim. XIII, 20 etc. [12]) Prelectiuni t. I, p. 403. [13]) Juvenale sat. X, v. 173. [14]) Strabo XIV, 1, Plutarcu Alex. II, 2, Pliniu hist. nat. IV, 10 etc. [15]) Thucydide l. c.

Cleone, Diu si Sane coloni'a Androienilorn[16]). Dein acestea, pre tempulu lui Pliniu unele mai sustá, ci cele alalte-si scaimbasera numele, de esemplu Uranopolis, Palaetriu, si Apolloni'a[17]). Anglulu W. M. Leake aflà in ruinele acestoru cetati uitate, ore-câte inscriptiuni vechie grecesci, ce le a reprodusu in relatiunea calatoriei sale[18]). Aceste monumente epigraficc suntu mai numai singure-le memorie despre indelung'a presentia a poporatiunei grecesci in peninsul'a muntelui Athos.

Vechii locuitori ai peninsulei erau, unii greci altii barbari, si vorbea diferite limbe, idiom'a hellenica, si dialectulu thracicu, dein carele nu a mai remasu nece una urma, si carele erá usitatu inca dein cea mai inalta vechime la poporatiunile Thraciei si Thesaliei.

Peninsul'a acesta fù totu de un'a laudata pentru salubritatea climei sale, si scrietori vechi, demni de credentia, adeverescu, cà omenii aici au una viatia forte lunga.

Dealmentrea inca, tienutulu e favoritu de minune; seri'a muntiloru, cari se tendu dela una margine panà la alt'a, e coperita cu paduri inverdîte; funtane copiose intretienu vigorea vegetatiunei, si apeducturi impartu apa pre la tote laturile locuite ale peninsulei.

Acolo se afla lemne de constructiune, pini, ceri, ulmi, castani; arbori de infrumosetiare si de folosu, cipri, nuci, pomoranti, citroni si vitie de vinia. De acea, si Cantacuzenu asemena muntele santu cu una cetate ceresca[19]), si calatoriulu Petru Belon dîce, cà nu este in lume locu mai aptu pentru munasteria, cá muntele Athos[20]). Chiaru si Niceforu Gregoras, pre lenga tote caluminiele, ce le a respanditu asupr'a calugariloru dein acestu munte, si pre cari patriarculu Philotheu ia aperatu cu atâta caldura, ne descrie acesta peninsula cá unu locu desfetatu: Dulceti'a temperaturei, dîce elu, varietatea vegetabililoru, cari desfateza vederea si imbalsameza aerulu, cantulu paseriloru, murmurulu apeloru, sborulu stridente alu albineloru, vederea oceanului, repausulu vàliloru, tacerea si solitudinea paduriloru, tote acestea formeza unu complexu de desfatari, cari rapescu semtîrile, si redica catrà Ddieu sufletele reculese in cugete piosa[21]).

[16]) Herodotu VII, 22. Thucydide l. c. [17]) Pliniu IV, 17. [18]) Calatori'a in Greci'a nordica, t. III, p. 140. [19]) Hist. II, 39. [20]) Observations, c. 41. [21]) Hist. byz. XIV, 7, 8, Philotheu antireticu lib. XII.

Deca amu recurre la traditiunile locali si la spusale calugariloru, despre inceputulu candu au ocupatu calugarii crestini acestu munte, ar fí se ne suima panà la tempulu marelui Constantinu, pentru antani'a fundare a eremului dein Athos.

Inse s. Basiliu, carele traiá in alu IV seclu alu erei nostre, si a' caruia regula o urmeza toti monachii orientelui, face mentiune de muntele Athos, ci nu dîce, c'ar' fí pre atunci ocupatu de calugari.

Numai dela seclulu IX, documentele diplomatice si istorice incepu a mentiuná presenti'a monachiloru bizantini in acesta peninsula, de si in a-ante de asta epoca se voru fí fostu aflandu unii eremiti solitari imprastiati prein locurele cele mai abrupte ale muntelui. Sub Basiliu macedonianulu (867—886), monasteriulu s. Ioane Colobos, aprope de cetatea episcopesca Hierissos in Chalcidic'a, avea sub preveghiarea sa pre eremitii statiunati pre costele muntelui Athos. Acesti religiosi, ne mai potendu suferí rigorositatea monachiloru dein metropole, se emancipara, si imperatulu Basiliu, prein unu actu dein a. 885, improbà conflictulu escatu intre monachii s. Ioane si eremitii dein vecinetate[22]). Leone intieleptulu (886—912), carele urmà lui Romanu, vrendu se puna capetu la acesta certa, prein unu decretu dein a. 911, facù se incete autoritatea monachiloru s. Ioane asupr'a eremitiloru athonieni. Si asia mai incolo.

Er' deca mai esiste oresi care incertudine despre epoc'a anumita, candu s'a fundatu antaniulu asiediamentu religiosu in muntele Athos, dar' despre adeveratulu fundatoriu alu regulei monastice in santulu munte nu este nece una indoiela. Una persona de origine nobile dein Trapezuntu, anume Avramiu, carele fù educatu in Costantinopole, intrandu, pre la miediloculu seclului X. intru unu munasteriu dein Asia mica, si imbracisiandu viati'a monastica sub numele de Athanasiu, curundu dupa acea, pre la a. 963, se duse la muntele Athos, impreuna cu siesa consoci ai sei. Aci, avendu volia dela imperatulu Niceforu Phoc'a, redicà unu munasteriu, care se numì lavr'a lui Athanasiu; si vediendu disolutiunea, ce se incuibase la eremitii muntelui, luà resolutiunea, de ai supune la una regula severa, si ai reduce la una viatia regulata si comune.

[22]) Jos. Müller l. c.

Dein acesta causa, compuse unu regulamentu, care fù tramisu imperatului Ioane Zimisce si aprobatu là a. 969. Traindu inca elu, se mai edificara si alte munasteria, si anume: alu Iberiloru, Vatopedi si Esfigmenu.

Altu regulamentu, se compuse la a. 1046, si se confirmà de imperatulu Costantinu Monomachu, in care mai antaniu ocurre numirea de muntele sântu, si cà mulieriloru este opritu a intrá in acesta peninsula. Asta oprire mai tardîu se intensa preste totu, ce este de sexulu femininu chiaru si deintre animali. De atunci numerulu eremitiloru se inmultî forte, acurrendu dein tote partile lumei, mai alesu greci si schiai, serbi si Bulgari, Armeni si Rusi, inca si Romani si Italiani, spre a locuí in acestu locu fecundu si fericitu, unde nemenea nu se nasce.

In a. 1060, Constantinu Duc'a dede volia monachiloru muntelui santu a se subtrage de sub jurisdictiunea patriarcului Costantinopolitanu, si Alexiu Comnenu le confirmà acestu privilegiu, luandui sub protectiunea sa speciale si sub inmediat'a autoritate. De atunci totu teritoriulu muntelui santu formà unu statu nedependente, si peninsul'a athonica se constituì intru una republica monastica. Actulu, carele cuprende clausulele acestui privilegiu, se conserbeza in archivele munasteriului Iberiloru. Dein acelu momentu, metropolitulu Thessalonicai incetà asi mai exercitá autoritatea asupr'a monasteria-loru Athoniene, si episcopulu dela Hierissos porta numai titlulu curatu onorariu alu muntelui santu.

Eliberandu munasteria-le acestui locu de sub dependenti'a patriarcatului bizantinu, Alexiu Comnenu voliea se faca muntele santu de centru religiosu alu comuniunei orthodoxe, si a pune intru insu scaunulu autoritatei supreme eclesiastice dein imperiulu bizantinu. Imperatulu Alexiu avea dea pururea lenga sene deintre monachii athonieni, si numerulu monachiloru si munasteria-loru muntelui santu se inmultî, edificanduse munasteria-le Philotheu, Dochiaru, Caracalu si Xenofu, er' sub Alexiu II Comnenu cele numite Pantocrator si Cutlumusi.

Inse la a. 1313, patriarculu Nifon, a' caruia autoritate erá considerabile, fece a se compune unu regulamentu nou, prein care protatulu muntelui Athos erasi se puse sub autoritatea patriarcului Costantinopolitanu, si decretà, cá comunitatea aceloru munaeteria decincolò se nu mai dependa dela imperatulu, ci dela patriarcu. Totu atunci, protatulu fù investitu cu directiunea diecesei Athos cu resiedenti'a in Caries, prein care episcopulu dela Hierissos sia pierdutu si titlulu si umbr'a jurisdictiunei asupr'a acestei diecesi.

In decursulu seclului XIV, inmultîrea munasteria-loru continuà. Alexiu III, imperatulu dela Trapezuntu, edificà pre s. Dionisiu, Manuel Paleologulu Castamunis, si altii altele.

Dupa caderea Costantinopolei, protatulu muntelui tramise una deputatiune la Mohamed II, cerendui grati'a dea fí scutiti, eli si proprietatea loru. Imperatulu le ascultà cererea loru, si de acea monachii athoniani se aratara nu numai multiemitori, ci sî panegiristii fapteloru lui. Inse sub succesorii lui Mohamed II, sortea muntelui fú variabile, si lipsita de patronulu naturale alu lui.

De acea monachii athonieni se pusera sub protectiunea principiloru, bulgari, serbi si romani, cari le ajutau asi platí contributiunea, ce le erá împusa de turci.

In urma, pre tempulu revoltarei grecesci celei mai noue pentru independentia, monachii athonieni luara parte activa, de si indirecta, pentru care turcii aveau de cugetu sesi resbune, ci aptitudinea, ce o luara potentatii Europei, si alesu representatiunile Rusiei, carea numera mai multi subditi de ai sei in muntele Athos, impusera silentiu maniei Ottomaniloru, cari fura costrinsi asi plecá capulu la volienti'a cabineteloru europene.

2.

MUNASTERIA-LE si SCHITE-LE.

Totu teritoriulu peninsulei Athos e impartîtu intre 20 de munasteria, redicate pre amendoue costele muntelui si spre mare. Deintre acestea, 17 suntu locuite numai de monachi greci, doua suntu ocupate de schiai (Serbi si Bulgari), si unulu singuru e locuitu de calugari greci mestecati cu rusi. Numerulu acestoru monachi se redica la 6–7000 persone, impartîte in 20 munasteria, 11 schite seau munasteria mice, si in mai multu de 500 eremitagie seau chilie, intru acestea cuprendiendu si metochuri-le, cari cá si chiliele suntu respandite preste totu tienutulu.

Munasteria-le cele mari suntu cladite dein pietre durate, sî incungiurate cu muri forte inalti, in câtu semena a fortaretie. Mai de multu aceste bastione erau provisiunate cu bucati de artileria,

inse dupa revolutiunea pentru independentia, turcii le au luatu dereptulu de a avé tunure si arme de batalia.

Baserece catedrali fromose, paraclisa, si edificia imposanti pentru locuentia, dau acestoru munasteria forma de sate mari. Chilie-le, in cari locuescu monachii, tote suntu luminate dein afora cu ferestre deschise spre campíe seau spre mare. Ele suntu cu caturi, si cu verande, prein cari dein afora au unu aspectu singulare, si una forma forte pictoresca. Cele mai mari munasteria au si spitale, apotece, archive importanti si pretiose bibliotece.

Tesaurii basereceloru suntu plene de monumente de arte, de obiecte de auru si argente, de unelte pentru lipsele clerului, si de scule pretiose, dein cari unele, dupa cumu se spune, se tragu dein cele mai de antaniu epoce ale crestinetatei. Murii dein la-intru ai basereceloru si trapezeloru suntu decorati cu picture in fresco, deintre cari unele se atribue lui Panselinos, acelui Rafael alu orientelui, carele vecuca, precumu spunu, intre alu XI si XIII seclu. Si in adeveru, unele dein aceste picture destepta admiratiunea visitatoriloru, si demustra la monachii athonieni una arte forte desvoltata.

Ar' fí forte lungu, a descrie un'a câte un'a tote munasteria-le si schitele acestui munte. De acea ne restringemu numai la unele notitie mai scurte despre unele deintr'inse, si observàmu, cà afora de administratiunea independente a fia-carui munasteriu liberu, dupa regulele canonice, si regulamente speciali, sub archimandritii si egumenii loru, mai este si unu consiliu generale, ce guberneza tota peninsul'a si stà dein deputatii alesi ai fia-carui munasteriu.

Acestu consiliu, care porta numele de protatu, are scaunulu in satulu Cares, seau Lavr'a dela Cares. Presiedentele acestui consiliu se numesce πρῶτος, de unde si numele de protatu, elu inse e numai celu de antaniu intre cinci, cari presiedu in acestu consiliu si suntu denumiti pre câte cinci ani. In fiacare anu acesti cinci representanti dau ratiuni comunitatei, si eli singuri au dereptulu de a apune sigilulu consiliului la acte.

Acestu sigilu e de argentu, si e ruptu in patru parti, dein cari fia-care representante are câte un'a, er' presiedentele are chiaea cu sîrofu, ce le stringe intru un'a. Deci pentru cá unu actu se aiba validetate, se cere consensulu unanimu alu celoru cinci pentru alu confirmá cu sigilu. Cares are afora de acea, una catedrale, unu bazaru (foru), vreo cate-va bolte de negotiu, si unu conacu pentru caimacamulu turcescu. Acestu caimacamu astadi nu are alta atributiune, decâtu directiunea politiei, perceptiunea dariloru si vameloru, asistatu de vreo cativa functionari, si de una garda arnautiesca, statatoria dein 20 soldati toti crestini. Unu faptu curiosu vene a se semná: cà si turcii, cari locuescu in Cares, oserbeza scrupulosu regulamentulu canonicu, care opresce pre mulieri a intrá in acesta peninsula.

Noi adaugemu aici munasteria-le, la cari au contribuitu unii deintre principii Romaniei si Moldoviei, impreuna cu alte persone private; urmandu mai alesu lui I. Comnenu.

I. Laur'a santului Athanasiu, dedicata adormirei prea s. Vergure, fù redicata mai antaniu de imperatii Niceforu Foc'a si Ioane Zimisce. Er' dupa ce se ruinà de vechime, o restaurà Neagoe Basaraba principele Romaniei, coperindu tota baserec'a cu table de plumbu, precumu se vede scrisu in plumbulu camarei celei mari de asupr'a portei celei mari a' tendei. De aci se vede tota marea Egea si insul'a Lemnos. Er' de pre muntele Athos, care e la spatele lavrei, candu e aerulu curatu, se vedu spre apusu tote cele 12 insule numite cyclade, er' catrà resaritu Costantinopole, de si e in departare mai de 400 mile italice. In pisculu muntelui Athos e una baserecutia, la care parentii in totu anulu lu dîu'a scaimbarei la facia se suie, si sierbescu s. liturgia. In baserec'a cea mare a lavrei, intre altele se afla icon'a s. Athanasiu ornata cu argentu de principele Neagoe, lenga care si elu, impreuna cu soci'a sa, e zugrafitu de ambe laturile, spre aducere amente. Intre clenodia-le ei se afla si capulu s. Michaele dein Synade, infromosetiatu cu auru si cu pietre scumpe, intru unu sarcofagu minunatu de argentu, tote cu spesele principelui I. Costantinu Basaraba.

II. S. Ana.

III. Vatopediu, de unde e Ms. lui Cl. Ptolomeu.

IV. Chilantari.

V. A Iberiloru. Baserec'a e zugrafita, cu spesele principelui Romaniei I. Sierbanu Cantacuzenu.

VI. S. Dionisiu. Munasteriulu fù infromosetiatu de principele Neagoe Bassaraba, alu

patrulu dupa Radulu, redicandu unu turnu forte mare si inaltu, unde susu pre una tabla de marmure e scrisu numele principelui in limb'a grecesca. Totu acest'a a dedusu si ap'a pre unu apaductu la munasteriu, si a tramisu in donu capulu s. Ioane botezatoriu intru una teca de auru infromosetiata cu pietre pretiose. Dupa elu a deresu si infromosetiatu acestu munasteriu, principele Romauiei Petru, care la a. 1580 zugrafì baserec'a cu spesele sale. Si in urma, domn'a Rusand'a, fili'a principelui Petru, si soci'a lui Alexandru-Voda, fundà unu spitalu pentru infirmi si unu trapezu, care dein intru si dein afora le zugrafì forte fromosu. In acea basereca e si corpulu patriarcului Nifon, afora de capu si de man'a derepta, pusu intru una teca de argentu, infromosetiata cu auru si cu pietre pretiose, cu spesele principelui Neagoe; er' capulu si man'a derepta suntu in baserec'a munasteriului dein Argesiu in Romani'a. De care cu alta ocasiune mai multe.

Fundatorii acestui monasteriu, dupa Alexiu Comnenu, au fostu, principele Neagoe Bassaraba, pre cumu s'a dîsu, filiu-seu Theodosiu; si Petru-Voda, carele, munasteriulu arsu fiendu, cu spesele sale mai totu l'a restauratu, baserec'a o a edificatu mai lata si mai inalta, de cumu fusese mai in a-ante, sî o a zugrafitu tota cu picture minunate. Asisiderea a edificatu si tota partea portei, carea este intre mora si teascu.

Dupa acestia, fundatoriu se dîce a fí fostu ore care Pachomiu calugarulu, carele mai in a-ante fusese principe Romaniei, Alexandru, generele lui Petru-Voda de mai susu, si domn'a Rusand'a mulierea lui, fili'a aceluiasi Petru-Voda, carea edificase spitalulu pentru infirmi si trapezulu. Ba inca, si candu dein mandatulu sultanului turcescu s'au vendutu proprietatile acestui munasteriu, totu acesta domna le a restituitu. La acesti fundatori se adauge si Silvanu monaculu, care fusese tramisu de Petru-Voda, cá se ingrigesca de reedificarea munasteriului si baserecei, er' elu cu tota nevolienti'a a preveghiatu, si in acestu munasteriu sia datu sufletulu, unde s'a sî inmormentatu cu tota onorea, er' memori'a lui eterna va remané.

VII. Pantocrator. Castrulu dein afora alu acestui monasteriu, care de vechime erá surupatu in mai multe parti, fù reparatu de marele logofetu Barbulu si Gabriel, amendoi boiari dein Romani'a.

VIII. Xeropotamu. Fundatoriulu se dice a fí fostu imperatulu Romanu, inse dupa ce monachii de aici nu au vrutu se admita adausulu la simbolulu credentiei, au fugitu de fric'a papei dela Rom'a, si loculu a remasu desiertu, er' principele Romaniei Alexandru l'a restauratu cu mari spese, si baserec'a o a zugrafitu si infromosetiatu, pre cumu panà astadi se vede.

IX. Cutlumusi. Si de acestu munasteriu, se dîce, cà venindu aci pap'a dela Rom'a (?), si nevrendu calugarii a ise inchiná, l'a surpatu de totu, cá si alte multe munasteria dein santulu munte. Er' prea luminatulu principe alu Romaniei Neagoe dupa multi ani, si Radu-Voda Basarabulu, si Mircea-Voda, si Ventila-Voda, pre incetu l'au reparatu de totu, si de acea toti acestia se afla zugrafiti giuru impregiuru in basereca, cá ai doilea Ctitori dupa celu de antaniu imperatulu Alexiu Comnenu.

X. Protaton, dein Cares, de care amu scrisu mai susu.

XI. Simopetr'a. Intre clenodie-le acestui munasteriu se afla unu Evangeliu de mare pretiu, donulu principelui de eterna memoria Michaliu-Voda.

XII. Zografu. Si acestu munasteriu, se dîce, cà a fostu arsu de Pap'a Romei dein pisma, cá si alte mai multe, si cà Stefanu principele Moldoviei l'a restauratu la an. 7010 (d. Chr. 1502), care de acea e zugrafitu dein afor'a baserecei intru aducere amente.

XIII. Dochiariu. Asemenea se dîce, cà pap'a dela Rom'a, manianduse asupr'a greciloru orthodoxi, mai alesu calugari, venindu in santulu munte ia scosu de acolo, a stricatu munasteriulu, si a rapitu tote vasa-le si imbracamente-le*). Er' Alexandru principele Moldoviei, le a restauratu pre tote, a reconstruitu dein fundamentu baseric'a la an. 7086 (Chr. 1578), o a zugrafitu pre in la-intru si o a infromosetiatu forte, precumu se vede. De acea se afla si elu acolo zugrafita, impreuna cu domn'a si cu filii sei.

XIV. S. Paulu. Principele I. Constantinu Basaraba Brancoveanulu, a edificatu dein fundamentu unu turnu forte inaltu si fromosu cu-

*) De unde s'a trasu acesta legenda, de atâte ori repetita, despre venirea Papei in muntele Athos?

spesele sale, precumu si mai multe chilie, unu trapezariu si unu paraclisu, tote forte fromosa.

XV. Xenofu. Acestu munasteriu are 7 paraclisa, deintre cari intru unulu se vedu zugrafiti boiarii: Barbu banu, Danciu vorniculu, Pârvu si Radu. Fundatoriulu acestui monasteriu a fostu s. Xenophon, dela care s'a sî numitu; dupa acea, pre la an. 7053 (Chr. 1545), l'au reparatu fratii Duc'a vorniculu si Radu, boiari dein Romani'a, sî au zugrafitu tota baserec'a forte fromosu. Er' in urma, principele Mateiu Basaraba cu spesele sale a zugraftu tend'a baserecei si totu trapezariulu (refectoriulu), unde si elu e zugrafitu cu domna-sa intru memoria eterna.

XVI. S. Gregoriu. Fundatoriulu fù s. Gregoriu celu teneru, de la care se sî numì. Er' in urma principele Moldovei Alexandru, tata-lu lui Bogdanu-Voda l'a restauratu la an. 7005 (Chr. 1497).

XVII. Caracalu. Fundatoriulu se dîce a fí fostu imperatulu Antoniu Caracalu dela Rom'a (!). Er' mai tardîu Petru-Voda alu Moldoviei, vrendu selu restaureze, tramise pre protospathariulu sau Petru cu multi bani, demandandui selu edifice intru unu locu fromosu, er' acest'a vrendu sesi faca castigu a redicatu numai unu turnu aprope de mare, si se intorse in Moldov'a. Inse principele intielegundu de acestea, forte s'a indignatu, si vrù sei talie capulu. Er' spatariulu, cá sesi scape viati'a, a promisu, cà va se redice munasteriulu cu spesele sale, si asia l'a liertatu, precumu a sî facutu, si reintorcunduse a casa, principele l'a primitu cu mare onore. In urma amendoi principele si spatariulu, ducunduse la muntele santu, acolo s'au calugaritu, amendoi numinduse Pachomiu, si acolo siau terminatu si viati'a in fapte bune, si au repausatu in Domnulu.

XVIII. Esfigmenu.

XIX. Philotheu.

XX. Alu Rusiloru.

XXI. Castamuni.

XXII. Stauroniceta. Ap'a pentru usulu acestui Munasteriu fù dedusa cu spesele principelui Romaniei Sierbanu Cantacuzenu, preintru unu apaductu concameratu, in adeveru forte sumtuosu.

3.

Pentru a intielege mai deplenu, câtu de multe si large au fostu bunetatile si donaria-le, ce au facutu principii si boierii romani munasterialoru muntelui Athos, adaugemu aici unu micu estractu dein „Viati'a patriarcului Nifon“, in care se enumera mai pre largu, câte a facutu numai principele Neagu Basarabu; dein care totu de una data se va poté conchide, câtu de prescurtu suntu insemnate si ale celoru alalti in opulu lui I. Comnenu. Estractulu a intratu si in unele cronice ale tierei romanesci, si s'a si publicatu*). Noi-lu publicàmu aici si pentru nexulu materiei, si chiaru dupa msa-le bibliotecei universitatei dein Bucuresci.

„Еар ꙟ мѫnteле Atonѫлѫi пре гроапа сфntѫлѫi zidi бесерекъ фрѫmoасъ ꙟ нѫmеле сфntѫлѫi Nifon, еар мънъстіреа о аѫ ꙟвогъціt кѫ мѫлтъ авѫціе. ші мѫлte zidѫрі аѫ фъкѫt ші ꙟналте.

Іар мънъстіреа лѫі Xapiton, каре de обште се кіамъ Kotломѫz, каре аѫ ꙟчепѫt а о zidi den temeлie Pad водъ, Neroe водъ о аѫ съвършit, ші кѫ toate фрѫмосеце ле ші подоабеле оаѫ ꙟфрѫмѫсецаt ші ꙟnodoбіto den лъѫntpѫ ші den афаръ. іар ꙟпрежѫр о аѫ ꙟгръdit кѫ zid.

Ші аѫ фъкѫt бесерека сфntѫлѫi Neколае фъкъторіѫл de minѫni, кѫ tѫрле, кілії, ші трапеzъріе. пімніца, магерніца, ші магѫніа. Гръdіna ші поартъ мікъ ші поартъ маре, болніцъ, ші оспътъріе, ші доxіріе. жіtніцъ ші вістіеріе, ші алте касе de toatъ треаба. еар бесерека ші кіліiле леаѫ ꙟмилѫt de toatъ фрѫмѫсеца, ші ле аѫ севършit de акопереmънt. іар бесерека ші tinda о аѫ ꙟвълit кѫ плѫмбѫ, ші аѫ пѫс стіклъ пре ла toate ферестріле. ші о аѫ mi tърnocit кѫ благословеніа архіереѫлѫi, ші а протѫлѫi, ші а алтор егѫmeni dела алте мънъстірі. ші фъкѫ чіnсte маре тѫтѫрор марілор ші челор мічі, шії dъpѫi кѫ dapѫpi марі. ші се dѫсеръ кареш пре ла локѫріле sале кѫ маре бѫкѫріе мѫлцѫmindѫ лѫi dѫmnezeѫ.

Aшіderea фъкѫ о прістанiште ꙟ Аскалоп ла маре, съ фіе de коръбіарі. Ші о корабіе маре ші алта mai мікъ кѫ tot че требѫеште. Ші о аѫ zidit кѫ zid ꙟпрежѫр. ші аѫ фъкѫt, о кѫлъ кѫ арме ші кѫ tѫnѫpi, се ле фіе de пazъ, ші алте metoкѫрі кѫ de toate аѫ zidit ші аѫ фъкѫt, ші біne ле аѫ tokmit, den каре аре мънъстіреа мѫлtѫ benit. ші Лавра чеа маре а църеі мѫntenешtі.

---

*) Vedi Istori'a tzerrei romanesci, 8-o Bucuresci. 1859, vol. II. pag. 26 seqq.

Іар лавра сфнтȣлȣі Atanacie, toatъ бесерека чеа маре, кȣ алtapiȣл ші кȣ tinziле, ле аȣ ꙟnoit. ші аȣ ꙟпреȣnat плȣmбȣл чел векіȣ кȣ алtȣл поȣ. ші о аȣ акоперіt toatъ de icnoaвъ. ші toatъ клісерniца oaȣ zidit den temeлie. ші аȣ фъкȣt васъ de tpeaбa бесеречеі de аȣр ші de apџintȣ. ші zъвесе кȣсȣtе кȣ съртъ de аȣр, преа ꙟфрȣmȣсеџate аȣ dat. ші іаȣ фъкȣt ші meptiкȣ маре, къте 200*) mії de taлере de an.

Іар ꙟ лавра Іверіȣлȣі, алȣ cti Eȣtimie фъкъtopiȣл de minȣni, пре сȣс пре zidȣpi аȣ adȣc апъ кȣ ȣрлоае ка de о mілъ de лок de deпарte, ші кȣ mȣлtъ авȣціе о аȣ іспръвіt ші ꙟбогъціt mъпъctipea. Іар чінctita лȣі doamnъ Decnina dataȣ о zъвесъ кȣсȣtъ tot кȣ съртъ de аȣр ші преа ꙟфрȣmȣсеџатъ, съ о пȣе ꙟnaintea сфntei ші фъкъtoapei de minȣni ikoanei, ꙟ кареа ecte скріс кіпȣл преа кȣратеі Фечіореі ші maiчеі лȣі dȣmnezeȣ Маріеі, каре се кіатъ портъріцъ, каре аȣ венit пре маре ла ачеа mъпъctipe кȣ маре minȣne, кȣm се афлъ скріс de dънса.

Іар ла mъпъctipea Пandoкратор, аȣ фъкȣt марі zidȣpi, ка ші ла Іверіȣл, ші аȣ dъpȣit mȣлte dapȣpi.

Ші ꙟ лавра чеа маре а Хілandapiȣлȣі, іар аȣ adȣc апъ, tot ка ла Іверіȣ.

Еар ꙟ лъȣdata mъпъctipe а вatoпedȣлȣі, tokmi съ се dea mілъ пре an, ка ші ꙟ лавра лȣ сф. Atanaciei ші аȣ пȣс пре фъкъtoapea de minȣni ikoanъ а пречістеі, ȣп mъp de аȣр кȣрат, ꙟnodoвit кȣ mъргърitapi ші кȣ алtе пietpi скȣmпе. ші zidi ші pimniцъ маре den temeлie.

Ші аȣ ꙟnodoвit ші ꙟ mapea mъпъctipe Ксеропоtam, къ аȣ фъкȣt о tpaпezъpie den temeлie, ші pimniцa.

Іар ла сф. Павел, аȣ zidit о кȣлъ den temeлie, ка съ фіе de стражъ.

Че вom mai лȣnџí кȣвinteлe, спȣind de toate mъпъctipiле пре рънd. къ toate mъпъctipiле den сф. mȣnteле Atonȣлȣі, ле аȣ ꙟбогъціt кȣ бані ші кȣ васе. ші dobitoaче ꙟкъ ле аȣ dat, ші mȣлte zidȣpi аȣ фъкȣt. ші фȣ ktitop маре а toatъ света гора.

(Va urmá.)

*) Tote 3 mse-le au in textu ,c, numai unulu in margine 10,000 cu cifra arabice inse incungiuratu de linie.

(XII.)

COLUMN'A TRAIANA.

IV.

HISTORIA UTRIUSQUE BELLI DACICI, — AUCTORE CIACONO.

(Urmare.)

CCXXXIX. Biremum duarum in urbem appulsus, sospitatem et felicem Traiani adventum in eadem significantium, ubi velorum collectio, funium et rudentium explicatio, nisus remigum navim ad littus impellentium, visuntur. Traianus namque tantisper per Istrum navigans, quantisper navibus excipiendis est capax, deinde per Hadriaticum mare ex Illyrico solvens, totam fere Italiae oram legit, et demum per ostia Tiberina Romam usque pervenit, cum fluvius magnis tunc esset navibus immeabilis, obstruso nunc alveo, vix parvis est pervius. Forsitan etiam Traianus Tiberina ostia concesserat, portum, quem ipse struxerat, et stationes navium invisurus, interim dum triumpho necessaria Romae parabantur, et per Tiberim navibus delatus triumpho exceptus est. Pons autem hîc signatus Horatius forte fuit, radicibus Aventici junctus, cui pharus altissima imminebat, prospectandis e longinquo advenientibus navibus percommoda.

CCXXXIX. Sosirea a doue nai biremice in cetate, representandu sosirea fericita si sanetosa a Imperatului la Rom'a, in care locu se vede adunarea penseloru, desfacerea funiloru, si nevolienti'a lopatariloru de a impinge naiea la tiermu. Pentru cà Traianu plutì pre Dunare, panà unde Dunarea potea se porte nai, er' de acì purcediendu dein Iliricu in marea Adriatica, incongiurà mai tota Itali'a, panà ce in urma ajungundu la gur'a Tibrului venì la Rom'a, de ora ce pre atunci Tibru potea portá nai mari, pre candu acumu implenduise albi'a abia pote portá mici. Se pote inse, cà panà ce se preparau cele pentru triumfu in Rom'a, Traianu se dusese la gurele Tibrului se vedia portulu, ce-lu construise, si statiunea nailoru, si de acolo se intorse in nae pre Tibru la triumfu in Rom'a. Er' puntea acì figurata, pote erà cea Horatiana dela polele muntelui Aventinu, lenga care erá unu turnu prea inaltu si prea comodu pentru a vedé dein departare naile advenitorie.

CCXL. Porta urbis triumphalis, per quam triumphatores ingredi solebant, triumphum acturi, per quam Senatores laureati, cunctaque utriusque sexus et aetatis nobilitas effussa obviam Traiano Augusto triumphanti venit, ipsum ante urbis ingressum et invisuri et salutaturi. Vel certe arcus fuit triumphalis in foro ipsius Traiani erectus, cuius magis speciem refert, ob superatos Dacos et Sarmatas a Senatu P. Q. Romano dicatus. Cuius pulcherrima ornamenta, mirâ artificum manu elaborata, in alterum postea triumphalem arcum Constantino Magno, ob superatum Maxentium tyrannum erectum, translata fuere, quae nunc extant; inter quae octo Dacorum regulorum statuae visuntur, capitibus tamen avulsis, quae Alexander Medices Florentinorum dux, ob illoru elegantiam amputata, noctu clam abstulit. Sacrificia praeterea, allocutiones, et pleraque huiusmodi alia, adscititia ex Traiani arcu, non propria Constantini videntur. Nam cum ad pontem Milvium, urbi proximum, victoriam de tyranno Maxentio Constantinus habuerit, parumque temporis intercederet, neque diutius prorogandum triumphum laetus Senatus censeret, celeritate usus, arcum Traiani diruit, ut Constantini erigeret. Constantini etiam aetate marmoris scalpendi peritia in deterius abierat; quare portiones aliquot arcus, quae tunc temporis fuerant elaboratae, multo rudiores existunt, quam quae ex arcu triumphali Traiani translatae. Legati prius Decebali, in senatum admissi, quos secum Traianus detulerat, in urbemque praemiserat, depositis armis, manibusque in servilem modum porrectis, cum multa supplices dixissent, dein confirmata pace arma recipiunt.

CCXL. Port'a triumfale a' cetatei, prein carea intrau triumfatorii, facundu triumfu, si prein care Senatorii lauriati si tota nobilimea de ambe sexe si de tota etate se reversase venindu in a-antea lui Traianu imperatu triumfandu, pentru cá selu vedia si selu saluteze in a-ante de intrarei in Rom'a. Seau pote e chiaru arculu triumfale, ce se redicà in forulu lui Traianu, cu care mai multu semena, sii se dedicà de senatu si poporulu romanu pentru victori'a asupr'a Daciloru si Sarmatiloru. Dein care apoi cele mai fromosa ornamente, lucrate de mana maiestra, fura luate si pusa in arculu triumfale, ce se redicà lui Constantinu celu mare pentru invingerea asupr'a lui Maxentiu tiranulu, cari si astadi esistu, si intre cari se vedu si statuele ale optu principi dacici, inse forà capete, pentru cà Alesandru Medici ducele Florentiei pentru eleganti'a loru se talià noptea si le duse. Afora de acea, sacrificia-le, alocutiunile, si alte mai multe asemenia se paru luate totu dein arculu lui Traianu, er' nu propria ale lui Costantinu. Pentru cà castigandu Costantinu invingere asupr'a tiranului Maxentiu la puntea Milvia, aprope de Rom'a, trecundu pucinu tempu, si senatulu de bucuria nevrendu a mai amená triumfulu, pentru rapedimea tempului derimà arculu lui Traianu, cá se redice pre alu lui Costantinu. Pre tempulu acestuia scadiuse si artea de a sapá in marmure; de acea vre-una câte-va parti dein acestu arcu, lucrate pre acelu tempu, suntu cu multu mai rudi, de câtu cele luate dein arculu lui Traianu. Mai in a-ante inse tramisii lui Decebalu fura admisi in senatu, pre carii tramisese Traianu mai in a-ante in Rom'a; unde depunendu armele, si intendiendu mânu-le, in modulu sclaviloru, dupa ce multe au vorbitu rogandușe, in urma confirmanduse pacea siau recapetatu armele.

CCXLI. Arae erectae, tauri in sacrificium mactandi a laureatis popis inducti, signis concordiae praesentibus, turbâque sacerdotum, qui ritu Gabino succincti lacernas, vel breviores togas, superinduti, laureati astant.

CCXLI. Altaria redicate, tauri adusi de popi laureati pentru a se ucide in victima, facia fiendu semnele concordiei, si una multîme de preuti sucinsi dupa ritulu Gabinu si pre de asupr'a cu alte vestimente scurte si lauriati.

CCXLII. Traianus augustus Jovi Capitolino sacra facit, super aram fructus varios adolens; cui et camilli astant, et trium legionum totidem aquilarum signa, praesente Senatu togato et laureato, et popâ, qui taurum mactat, tibicinibus modulantibus, acerram thuris camillo coram tenente. Ubi et aedis Jovi Capitolino sacrae symmetriam caeteraque Capitolii ornamenta, amplissimasque struc-

CCXLII. Traianu imperatua duce sacrificiu lui Joe Capitolinu, ardiendu pre una ara mai multe frupte, asistendu si camilii si trei semne de acera dela atâte-si legiuni, fiendu de facia si senatulu in toga si lauriatu, si unu popa, carele junghia taurulu, cantandu fluerasii, er' camilulu tienendu vasulu cu temania. Unde se pote cunosce si simetri'a basereeci Capitoline a' lui Joe, precumu

turas, ex hoc simulachro dignosci (sic) poterunt; umbram et imaginem quandam rei eâ orthographia referente. Hoc triumpho peracto deinceps Traianus Dacicus et Sarmaticus appellari coeptus.

Possunt autem haec omnia ad Traiani profectionem secundam in Dacos referri, ita ut hoc sacrificium iter praecesserit, supplicationibus ideo indictis, votis a Senatu populoque romano conceptis. Sed priori interpretationi magis cuncta cohaerent. In rebus enim adeo difficilibus et abstrusis, in quibus luce authorum et monumentis aliis destituimur, satis erit divinare. Si extaret opus Caninii Rufi, quod graecis versibus de bello hoc Dacico scribebat, incertum an absolverit, non omnino in tenebris versaremur. Sed quando et hoc et pleraque alia perierunt, nihil superest reliquum, quam conjecturis uti, et Oedipum induere. Meminit operis Caninii Rufi Plinius lib. ep. VIII, suadetque, ut illud incoeptum perficiat, utpote in quo nulla recentior materia, copiosior, latior, magis poëtica, et in rebus verissimis fabulosa, scribi et vulgari posset; etc.*)

Hic fuit prioris belli dacici exitus, et triumphi finis.

si cele alalte ornamente ale Capitoliului, si structurele cele maretie, totu dein acestu monumentu, care representa umbr'a si imaginea orecumu a' acelor'a prein deliniatiunea loru. Terminanduse acestu triumfu, Traianu incepù a se numí Dacicu si Sarmaticu.

Tote acestea inse se potu referí si la a dou'a espeditiune in contr'a Daciloru, asia câtu acestu sacrificiu se fia precursoriulu ei, senatulu si poporulu romanu facundu pentru accea rogatiuni si bene-orari. Inse pentru esplicatiunea de mai susu tote se unescu mai bene. Si de almentrea in lucrure atâtu de anevolia si necunoscute, in cari lumin'a scrietoriloru si monumenteloru ne lipsesce, de ajunsu e si coniecturarea. De ar' está poem'a lui Caniniu Rufu, ce ó scrisese despre belulu Dacicu grecesce, forà de a scí, cà ore a si terminat'o, nu ne amu aflá in atât'a intunerecu. Er' candu si acest'a si mai tote cele alalte au peritu, nu ne remane alt'a decâtu se opinàmu si se facemu pre Oedipu. De poem'a lui Caniniu Rufu amentesce Pliniu in epistol'a libr. VIII, unde suatuesce se o continue si se o termineze, de ora ce nu se pote aflá materia, care se fia mai recente, si de una data si mai copiosa, mai lata si mai poetica, si parenduse fabulosa, dar' cea mai adeverata, etc.

Aici e finea belului si triumfului I. Dacicu.

Nota. Descriptiunea dein toti numerii de panà aci ajunge panà la tabl'a LXIV. Continuarea acestei istorie, ce va cuprende belulu dacicu alu doilea, se va urmá in anulu venitoriu.

) Vedi citatiunea nostra mai susu pag. 151 sub nota).

(XVI.)

CORESPUNDENTIE VECHIE SI NOUE.

I. Pavi'a, 10. dec. 1853.

(Urmare dein Nr. VI.)

Cá semi potiu castigá notitia despre Vocabularia-le dein dialecte, m'am dusu in septembre la Como, cá se vorbescu cu pop'a Monti dein Brunate de asupr'a Comului, mia aratatu una multîme, spunendumi, cà la Fusi in Milanu se potu capetá, cene ar' avé lipsa; venindu prein Milanu, i-am datu lui Fusi unu Catalogu de vocabularia, cá semi spuna, care unde, sî cu ce pretiu s'aru poté capetá. Le am tramesu Maiorescului tote scrisorile lui Fusi in privinti'a acesta, cá sesi alega, si apoi se tîle tramite D-Tale, deca vei voli a serie pentru vre-unu vocabulariu*)

*) Nu mis'au tramisu. Edit.

Panà candu voru sosí acele insemnari, insemnezu acì numele vocabularia-loru si pretiulu fiacaruia in lire austriace = 20 cr.

				l.	centes.
Cherubini,	Vocab.	Milanese italiano,		26	20
„	„	Mantovano	„	5	75
Patriarchi,	„	Veneziano	„	7	—
Melchiori,	„	Bresciano	„	8	4
Peschieri,	„	Parmigiano	„	15	—
Foresti,	„	Piacentino	„	17	25
Ponza,	„	Piemontese	„	7	50
Pipeiro,	„	„	„	18	—
Zalli,	„	Italiano universale,		79	—
„	„	Piemontese		30	—
Maeri,	Hierolexicon	italiano,		50	—
Porru,	Vocab.	Sardo	„	32	—
Politi,	„	Toscano	„	7	50
Boerio*),	„	Veneziano italiano		30	—

Monti**), Vocab. Comasco italiano	10 l.	—	centes.
Peri, „ Milanese „	4	—	
Ferrari, „ Bolognese „	20	—	
Samaranni, „ Cremasco „	4	—	
Le Gonidec, Breton français,	54	—	
Le Pelletier, „ rarissimo,	70	—	
Roquefort***), Romancio,	90	—	
Raynouard, „ in 6 vol.	110	—	
Conradi****), „ di Zuric	15	—	
Nicolli, Vocab. Piacentino italiano,	2	50	
Lemonnier, Raccolta di proverbi Toscani	4	60	
Lanzi, Saggi sulla lingua Etrusca,	40	—	
Spano, Ortografia Sarda,	6	—	
Banfi*****), Vocab. Milonese italiano,	3	—	
Gambini, „ Pavese „	4	—	
Biondelli, Saggio sui dialetti G. Italiani I. II.	12	—	

Dlui Maiorescu iam tramisu pre Cherubini milanese, Politi, Ponza, Monti, Spano, Biondelli.

E neaparatu, cá se intrati câtu de afundu in literatur'a italiana, si pentru aceea cá se coregeti unele opiniuni ratecite ale scrietoriloru italiani despre români, cari le lieu dela nemti mai cu sama. Filologii nemtiesci au forte mare autoritate inaintea Italianiloru, si se lieu dupa eli chiaru si candu gresiescu. Pre români forte pucini iĭ cunoscu. Unu doctor de medicina m'a intrebatu: cà totu un'a suntu valachii cu romenii?

Candu vei mai vení la Como, se nu ometi a cercetá pre Petru Monti dein Brunate, ise vede baserec'a dein Como in vervulu dealului.

Multe cuvente se afla prein vocabularia-le acestea, cari noi le tienemu unguresci, au slave, p. e. in Monti „paranch“ insemneza „padrone;“ in dialectulu Venetianu „paroncinu“ totu padrone; credu, cà de acì e si porunc'a nostra si parancs ungurescu. Ungurii au furatu multe dein Itali'a: comàa milanese, koma ungurescu etc. Mosc, pronunc. mou, in dialectele Comensi insemneza parente. „Aquest“ ачестȣ, l'a viistulu л'а въстȣлȣ (in dialectulu Borgomano), n' cuntra, prestu, 'n t'un campu, sunavu, e cantavu (сȣнаȣ ші кънтаȣ); 'n vidè grassu, totu in acelu dialectu „l'à vést l'a sentit cumpassiù, el gh'è curit an cuntra (Cremasco). Multe de aceste se afla adunate in Biondelli.

Mai repetiescu, cà deca vei tiparí Gramatic'a se puni tote anticitatile limbistice, cu insemnarile loru dein Clasici, cumu suntu particelele: ci dar etc. usate la scrietorii Romani si Moldoveni.

Spuuea Monti, câtu este de greu a culege vocabule dein muntii Elvetiei, si ai Briantiei; omenii de pre acolo nu se uita cu ochi buni pre strainii, cari ambla esplorandu prein muntii loru. Vocabularia-le notate, Comensi si romance etc., suntu tesauru pentru unu filologu de profesiune. Limb'a nostra ori-cumu e unu dialectu italianu, si precumu nu se pote cunosce totulu forà cunoscenti'a fundamentale a' partiloru, asia nece partea nu se pote tractá forà cunoscenti'a totului, alu caruia membru este. Lanzi tracta si de articlu, formele adiectiviloru in arc, ale etc. ortografia. Epitafiulu s. Severac dein secl. V. e scrisu chiaru cu butile (sic) nostre: Sevirae feleie caressemo posuete (numi aducu a mente de tote).

Barnutiu.

Nota. Ce am respunsu la asta scrisoria, nu am potutu aflá inca, fiendu si lucrulu camu vechiu, si pentru cà arare ori-mi remanu copie dupre scrisorie-le mele. Ise atât'a-mi aducu amente, cà i-am scrisu: cumu cà câte miau fostu de indemana si miau mai remasu dein bibliotec'a mea, predata in revolutiune, tote le amu consultatu, anume si pre Lanzi, — formele vechie romanesci, de cari unii dein scrietorii moderni atât'a sucescu dein nasu, câte se tienu de gramateca, se voru infirá la loculu loru, precumu am si facutu, — er' testimonia-le autoriloru pentru ele, nu e cu potentia ale adauge pre largu in gramateca, nu numai pentru cà aru mari volume-le ei prea tare si asia ar' fi mai a nevolia de a aflá cumperatori seau macaru suscrietori, de cari avui ceva mai pucinu de 100, ci si pentru cà aru oscurá in câtu-va evidenti'a nesului in pertractarea materiei; de acea de o camu data am inviatu mai numai la „principia“-le nostre, cumu erau publicate in Organu, unde citatele se aflau in numeru insemnatu, de si nu asia copiose cá in editiunea mai noua, de carea am scrisu mai pre largu in Nr. V alu archivului. — La Monti si alte vocabularia, ne vomu mai intorce, candu va vré D-dieu. Edit.

II.

Craiov'a, 11/23 maiu 1867.

Rme. — Ce curiosi suntu Bucurestenii nostri. In proiectulu de lege pentru fipsarea armeloru Romaniei, presentatu de gubernu camere-loru, emblem'a moldava bourulu, erá scrisa: zimbru seau aurochs (sic). Comisiunea camerei, cu Cogalniceanu in frunte, a scaimbatu terminulu, dîcundui bouru, sub cuventu cà asia se afla in chrisovele vechi, si cà deriva dela latinesculu

---

*) — *****) Le am si io. Edit.

bosurus. Toti celi perceputori strigara atunci bravo! Cu tote acestea, ce se vedi. In legea promulgata si publicata in Romanulu dela 6 maiu v. se vede erasi vorb'a polona zimbru, si „bouru" necaliurea, cá norocu inse cà lasara afora (esmisera) pre auroks.

Unde s'a templatu asta permutare, in adunarea deputatiloru, ori in senatu? nu sciu; — cà-ci Romanulu a relatatu numai pre scurtu, er' Monitoriulu, n'am avutu tempu cá selu urmarescu.

Eram se scriu unu articlu despre acést'a, chiaru pentru Archivu, fiendu cà acést'a e causa limbistica. Dar' n'am a mâna carti vechi de Moldov'a cu stem'a ei, unde se afla scrisu: bouru pentru cá se facu citatiunile necesarie. Almentrea mi-ar' fí placutu ai bate cu condeiulu, si inca tare.

D. V. avendu-le a mâna, poteti face acést'a.

S. Michali.

Nota. In tote cartile moldovenesci e scrisu бꙋор seau dupa ortografi'a vechia бꙋ́ж҃р, cu ꙋ accentuatu, asia in Cazani'a de Iasi dein a. 1643, Pravilele imperatesci de acolo 1646, Siepte taine totu de acolo 1645, Psaltirea in viersure dein 1673, Psaltirea slov. rom. 1680, Liturgi'a 1681, Parimiariulu 1683, si in Divanulu lumei de Dem. Cantemiru Iasi 1698. Ci in Romani'a s'a pronunciatu bouru, cu U accentuatu dupa O, precumu are Lafsaicon de Bucuresci dein 1760 catrà Scarlatu Greg. Ghic'a:

Боꙋ́рꙋл, корбꙋл ші крꙋчеа, треі семне minꙋнате,
dарꙋріле тале вестеск Doamne преа ꙟнълцате,
Боꙋ́рꙋл, Domn Молdовеі, къ аі фост ꙟсемнеазъ.

Zꙟмбрꙋ n'am aflatu de câtu in Pravoslavnic'a marturisire, Bucuresci 1745, catrà Const. Nicolae.

Крꙋчеа, корбꙋл, zꙟмбрꙋ, семне minꙋнате,
мілостіве Doamne de сꙋс ꙟці сꙟнт date.

De acì dîcemu si bourelu in deminutivu, in locu de melciu, sî pre la noi pruncii canta primaver'a boureli-loru:

bourelu, bourelu!
scote corne de vitielu.
si te dù la Dúnare,
sî bè apa túlbure.

Eca si stichure-le politice asupr'a stemei moldovenesci, seau precumui dîce la Cantemiru: asupr'a chierbului, in cari se amentesce bouru-lu.

In Cazani'a de 1643, Pravile imperatesci de 1646:

— Кап de бꙋ́жр, ші ла domnii Молdовенешті,
ка пꙋтереа ачеіі хіерi съ о сокотешті.

In siepte taine, 1645:

Кар de бꙋ́жр фind маре,
аратꙟ пꙋтереа чеꙗꙋі маі маре.

ачеста кіп de бꙋ́жр,
тꙋлц аꙋ бірꙋіт фъръ пꙋмър.

In psaltirea in versure, cea slov. romanesca, Liturgia si Parimiariu, de metropolitu Dosotheiu, catrà Duc'a-Voda:

Капꙋл чел de бꙋ́жр de фіарꙟ вестітꙟ,
съмнеазꙟ пꙋтереа църꙟі несмінтітꙟ.
Пре кꙟтꙋі de маре фіара ші бꙋіакꙟ,
коарнеле 'ппъшꙋне ла пъшꙟнтꙋш плеакꙟ.
Deпре кіп съ веde бꙋ́жрꙋл чеі плаче,
к'ар вреа 'н тоатꙟ времеа съ стè цара ппаче.

Er' in divanulu lumei catrà Antiochu-Voda, 1698:

Хербꙋл църꙟі, векіі шаꙋ фост алес бꙋжр,
пꙋмеле вестіndꙋш, ка тꙋпꙋл пріп пꙋжр.

Unde бꙋ́жр se cadentieza cu пꙋжр, va se dîca: бꙋор, cá in psaltirea slov. romanesca si liturgi'a lui Dosotheiu sî пꙋ́мър. Edit.

(III.)

DOCUMENTE ISTORICE.

11.

Diplom'a dein 1581, totu pentru Coresi.

Кꙋ міла лꙋі Dꙋmnezeꙋ Iѡ Міхнеа Вв. ші domnꙋ a toatъ цара рꙋмънеаскъ, фечорꙋл марелꙋі ші преа бꙋнꙋлꙋі Алексаndрꙋ Вв. Datam Domnia mea ачастъ порꙋнкъ а Domniei меле боеріꙋлꙋі Domniei меле жꙋпап Корєсіе лог. ші кꙋ фечорii лꙋі орі къці Dꙋmnezeꙋ ꙟі ва da, ка съі фie лꙋі мошie ла Бъркънешті партea лꙋі Стап ал Прохірії toatъ, ші партea Кранi toatъ, ші партea Бadiї, ші партea лꙋі Negoслав toatъ, орі кътъ се ва алеџе, ші din апъ, ші din кꙟмп, ші din пъdꙋре, ші din сіліштеa сатꙋлꙋі, ші dꙋпре тꙋtindinea, пентрꙋкъ аꙋ кꙋмпърат боеріꙋл Domniei меле Корeci лог. ачастъ маі сꙋс zісъ мошie маі dinainte време. Апоі кꙟnd ам лꙋат Domnia mea ꙟ toatъ цара Domniei меле мошііле а фі domнешті, ші ам оръпdꙋіt Domnia mea de саꙋ плътіt, атꙋпчі аꙋ плътіt ші боеріꙋл Domniei меле ачесте toate маі сꙋс zice пърці de мошie ꙋпа кꙋ къте пс. 300 аспрі de арџінt de кътре domnea mea. Дрепт ачееа ам dat ші Domnia mea боеріꙋлꙋі Domniei меле Корeci лог. ка съ фie лꙋі мошie охабnікъ, лꙋі ші фечорілор лꙋі, ші непоцілор ші стрънепоцілор лꙋі. ші de кътръ nimeni съ пꙋ се клътеаскъ dꙋпъ zica Domniei меле. Іатъ ші мъртꙋрii ам пꙋс Domnia mea: жꙋпап Мітреа вел dвор., і жꙋпап Іван вел лог., і Dꙋmitрꙋ спат., ї Костаndin віст., і Раdꙋ ком., і Харват стол., і Гонцеа пах., і жꙋпап Станчꙋл вел пост., і іспр. Мітреа вел dвор. Ші ам скріс еꙋ Търаш чел

тік каре ат ꙟвъцаt ꙟ скаȣнȣл орашȣлȣі Бȣкȣрешtі, Іȣніе 22, кȣрсȣл аніілор dела Adam. ҂зпѳ. Л.П.

Ex copia vidimata per Didascalum Кіріцъ ꙟ Бȣкȣрещі 1818, maiu 22. B. P.

12.

Dela acel'asi, dein a. 1582, pentru acel'asi Coresi.

Кȣ міла лȣі Dȣmnezeȣ Іѡ Міхnea Вв. ші domnȣ а toatъ цара ръмънеаскъ, фечорȣл марелȣі ші преа бȣнȣлȣі Александрȣ Вв. Datam Domnia mea ачастъ порȣнкъ а Domniei меле, боерілȣі Domniei меле жȣпан Кореcі ші фечорілор лȣі, кѫці Dȣmnezeȣ ꙟі ва da. Ка съі фіе лȣі очінъ ꙟ Бъркънешtі ш. ч. Іатъ ші мъртȣріі am пȣс Domnia mea: жȣпан Івашко вел dвор., жȣпан Іван вел лог., і Костаndin вел віст., і Dȣmitрȣ спат., і Радȣ ком., і Danчȣл стол., і Гонцеа пах., і Мъна пост., і іспр. Іван вел логоф. Ші еȣ ръзміріцъ каре am скріс ꙟ скаȣнȣл орашȣлȣі Бȣкȣрешtі, Іȣніе 9. леаt ҂зч҃.

Ex originali, lingua slavica, in pergameno exaratum, sigillo Principis impressive super chartam albam quadrangulatam munitum. Sigillum referebat in medio arborem et duas juxta illam personas coronatas; circularis inscriptio ✝ ПЕЧАТ Іѡ МІХNЖ . . . БЛАШКОЕ.
Noťa Dn. B. P.

13.

De acel'asi dein a. 1582, totu pentru Coresi.

Кȣ міла лȣі Dȣmnezeȣ Іѡ Міхnea Вв. mi domнȣл а toatъ цара ръм. etc. Datam Domnia mea ачастъ порȣнкъ а Domniei меле боіарілȣі Domniei меле жȣпан Кореcі лог. ші фечорілор лȣі, кѫці Dȣmnezeȣ ꙟі ва da, ка съі фіе лȣі ȣn вad de моаръ, каре есtе ꙟ саtȣ Бъркънешtі, пеntрȣ къ жȣмътаtе dintрачест вad есtе лȣі de баціnъ ші de кȣмпъръtoape, іаръ чееалалтъ жȣмътаtе de моаръ о аȣ скімбат кȣ Албȣл ші Мірчеа ші Стан, de леаȣ dat алтъ жȣмътаtе din алт вad, че есtе mai din сȣс de сat, ші аспрі rата 80, ші аȣ скімбат еі de а лор бȣнъ воіе ші кȣ штіреа тȣтȣрор меціашілор, ші dinnaintea Domniei меле, кȣм съ ціе Кореcі лог сінгȣр моара din сat, іар алт nimeni аместеск съ нȣ аібъ. Dрent ачеea ші Domnia mea am dat лȣі Кореcі лог. ші фечорілор лȣі, ка съі фіе ачел вad de моаръ, че саȣ zic mai сȣс, de мошіе ші охабнікъ, ші фечорілор ші непоцілор ші стрънепоцілор, ші de кътръ nimenea съ нȣ се клътеаскъ dȣпъ zica Domniei меле. Іатъ ші мъртȣріі am пȣс Domnia mea: жȣпан Івашко вел dвор., і жȣпан Іван вел лог., і Dȣmitрȣ спаt., ші Костаndin віст., ші Радȣл ком., і Danчȣл стол., і Гонцеа пах., і Мънеа вел. пост., і іспр. Івашко вел dвор: Am скріс еȣ Варнава чел тік ꙟ ораш ꙟ Търговішtе, авг. 1 леаt ҂зч. Л.П.

Ex Copia vidimata per Didascalum Кіріцъ ꙟ Бȣкȣрещі 1818 maiu 22. B. P.

14.

Dela Petru-Voda, dein a. 1585, pentru acel'asi.

Кȣ міла лȣі Dȣmnezeȣ Іѡ Петрȣ Вв. ші domnȣ а toatъ цара ръмънеаскъ, фечорȣл марелȣі ші преа слъвітȣлȣі Петрашко Вв. внȣк Радȣл Вв. Datam Domnia mea ачастъ порȣнкъ а Domniei меле боіарілȣі Domniei меле жȣпан Кореcіе лог., ші фечорілор лȣі кѫці Dȣmnezeȣ ꙟі ва da, ка съі фіе лȣі очінъ ꙟ Бъркънешtі, прекȣм саȣ хоtъръt de 12 боері, ш. ч. Іатъ ші мъртȣріі am пȣс Domnia mea: жȣпан Danчȣл вел dвор., жȣпан Мірослав вел лог., і Теоdосіе вел спат., Іанакі вел віст., і Герге вел стол., і Dȣmitрȣ вел пах., і Стаіко вел пост., ші іспр. Danчȣл вел dвор. ші еȣ Петрȣ лог. каре am скріс ꙟ орашȣл Тръговішtе. Декем. 22 леаt ҂зчг.

Ex Originali lingua slavica in pergamena exarato, sigillo Principis super chartam albam impressive munito. Sigillum referebat crucem oblongam in medio, quam duae personae coronatae juxta tenebant. Circularis inscriptio in duobus circulis: superius extra circulos in segmento quasi aliquo . . . Бжіо. Dein in circulo exteriori: Печатъ Іѡ Петрȣ Воевоda сін Петрашко, dein transi ad secundum circulum: ВОЕВОДА БНȢК РАДȢЛ ВОЕВОДА.
B. P.

(IV.)

FASTI-I ROMANI.

(Urmare dein Nr. VI.)

A. u. c.		A. a. Chr.
501.	Cn. Serviliu Caepio	
	C. Semproniu Blaesu	253
502.	C. Aureliu Cotta	
	P. Serviliu Geminu	252
503.	L. Caeciliu Metellu	
	C. Furiu Pacilu	251
504.	C. Atiliu Regulu II.	
	L. Manliu Longu Vulso II.	250
505.	P. Claudiu Pulcher	
	L. Iuniu Pullu	249
506.	C. Aureliu Cotta II.	
	P. Serviliu Geminu II.	248
507.	L. Caeciliu Metellu II.	
	M. Fabiu Buteo	247

A. u. c.		A. a. Chr.
508.	M. Otaciliu Crassu II.	
	M. Fabiu Licinu	246
509.	M. Fabiu Buteo	
	C. Atiliu Bulbu	245
510.	A. Manliu Torquatu Atticu	
	C. Semproniu Blaesu II.	244
511.	C. Fundaniu Fundulu	
	C. Sulpiciu Gallu	243
512.	L. Lutatiu Catulu	
	A. Postumiu Albinu	242
513.	A. Manliu Torquatu Atticu II.	
	Q. Lutatiu Cerco	241
514.	C. Claudiu Cento	
	M. Semproniu Tuditanu	240
515.	C. Mamiliu Turinu	
	Q. Valeriu Falto	239
516.	Tib. Semproniu Gracchu	
	P. Valeriu Falto	238
517.	L. Corneliu Lentulu Caudinu	
	Q. Fulviu Flaccu	237
518.	P. Corneliu Lentulu Caudinu	
	C. Liciniu Varu	236
519.	T. Manliu Torquatu	
	C. Atiliu Bulbu II.	235
520.	L. Postumiu Albinu	
	Sp. Carviliu Maximu	234
521.	Q. Fabiu Maximu Veruccosu	
	M'. Pomponiu Matho	233
522.	M. Aemiliu Lepidu	
	M. Publiciu Malleolu	232
523.	M. Pomponiu Matho	
	C. Papiriu Maso	231
524.	M. Aemiliu Barbula	
	M. Iuniu Pera	230
525.	L. Postumiu Albinu II.	
	Cn. Fulviu Centumalu	229
526.	Sp. Carviliu Maximu II.	
	Q. Fabiu Maximu Verrucosu II.	228
527.	P. Valeriu Flaccu	
	M. Atiliu Regulu	227
528.	M. Valeriu Messalla	
	L. Apustiu Fullo	226
529.	L. Aemiliu Papu	
	C. Atiliu Regulu	225
530.	T. Manliu Torquatu II.	
	Q. Fulviu Flaccu II.	224
531.	C. Flaminiu Nepos	
	P. Furiu Perilu	223
532.	Cn. Corneliu Scipio Calvu	
	M. Claudiu Marcellu	222
533.	P. Corneliu Scipio Asina	
	M. Minuciu Rufu	221
534.	M. Aemiliu Lepidu II.	
	M. Valeriu Levinu	220
535.	M. Liviu Salinator	
	L. Aemiliu Paulu	219
	BELLU PUNICU II.	
536.	P. Corneliu Scipio	
	Tib. Semproniu Longu	218
537.	Cn. Serviliu Geminu	
	C. Flaminiu Nepos II.	217
538.	C. Terentiu Varro	
	L. Aemiliu Paullu II.	216

(Vá urma.)

NOTITIE DIVERSE.

— La program'a Societatei academice pentru Gramateca, ce s'a aratatu mai susu, vene a se mai adauge ceste urmatoria.

a) Marimea opului, are se fia dela 15 cole insusu, tiparite in 8-o mare cu litere numite garmond; — care prein urmare se lasa a se calculá de insusi autoriulu; de acea, mai bene se fia mai mare, de câtu mai micu, pentru cá se bata la mesura.

b) Terminulu, panà candu manuscrisa-le concursului au se venia in cancelari'a Delegatiunei societatei, este $^{15}/_{27}$ Iuliu 1868. Cele venite mai tardîu nu voru fi luate in consideratiune.

c) Se cere, cá msa-le se fia scrisa curatu, cu litera legibile, sî cu mâna straina, er' nu cu a' autoriului, in formatu 4-o seau folio, si paginate.

d) In fruntea fia-carui msu, e a se pune una devisa (motto), in ori ce limba, si totu cu mâna straina; — er' numele autoriului se nu fia scrisu nec' aliurea in msu.

e) Ci pre lenga msu, va fi a se alaturá si una scrisoria inchisa in plicu, si sigilata, inse forà numele seau initialele autoriului in sigilu seau pre plicu. Ea va fi adresata catrà Societatea academica, si va avé pre adresa dein afora devis'a de pre fruntea msului, scrisa totu cu mâna straina. Er' in la-intrulu scrisorei acesteia autoriulu se va numi pre sene.

f) Msa-le se voru censurá si judecá in sectiunea filologica, carea va propune apoi societatei academice, in siedentia plenaria, premiarea acelui operatu dein msa-le incursa, care se va judecá destulu de corespundietoriu conditiuniloru programei, pentru a meritá premiulu destinatu pentru atare elaboratu.

g) Premiulu pentru atare operatu, este 300 galbeni imperatesci.

h) Dupa aprobarea propunerei dein partea sectiunei filologice in siedenti'a plenaria a societatei, se va deschide in faci'a adunarei scrisori'a ce porta devis'a operatului premiandu, si se va publicá numele autoriului insemnatu intru insa.

i) Msa-le nepremiate, se voru pastrá in archivulu societatei, panà ce se voru reclamá dupa devisele loru de catrà insii autori, ale caror'a nume remanu necunoscute, fiendu cà plicurele scrisorieloru panà la reclamare nu se voru deschide.

— Adaugemu acì si program'a pentru unu Dictionariu romanescu, dupa cumu s'a adoptatu in siedenti'a plenaria dein $^{12}/_{24}$ septem. an. cur. si s'a publicatu in diurnale.

§. 1. Pentru lucrarea unui dictiunariu romanu, mai antaniu este a se aduná materiale-le necesariu, carele va cuprende tote vorbele, câte se audu in gur'a poporului romanu in tote provinciele locuite de romani, si câte se afla in cartile scrise panà la anulu 1830, ori-care ar' fi, pentru cele tiparite, datulu imprimerei loru.

§. 2. Cu cetirea cartiloru dein a-ante de anulu 1720, scoterea dein ele a cuventeloru, seau acceptiuniloru de cuvente, cumu si a formeloru, ce nu se afla in dictiunaria-le publicate panà astadi, se insarcina membrulu T. C.

Societatea va cautá prein Delegatiunea sa a procurá dlui C., acelea dein cartile seau manuscriptele, ce se sciu, cà s'au nascutu panà la a. 1720, si pre cari dsa nu le are inca a mâna.

§. 3. Pentru adunarea vorbeloru dein gur'a poporului, in forma de Vocabularia provinciali, societatea institue retributiuni pentru aceia, cari prein ingrigirea si directiunea membriloru societatei, dein provincie-le respective, impartiendu-si-le singuri in regiuni, voru presentá la sesiunea venitoria asemeni vocabularia, cuprendietorie de cuvente, acceptiuni de cuvente, seau si forme de vorbe, ce nu se afla in dictiunaria-le panà astadi publicate.

§. 4. Pentru una cola manuscrisa, de 40 de linie de pagina in folio, si 50 de litere de linia, aproximativè, se va dá 1 galbenu imperatescu.

§. 5. Societatea va pune, dein fonduri-le sale, la dispositiunea fia-carui membru, câte 3 esemplaria dein dictiunaria-le panà astadi publicate, si anume: 1. Dictiunariulu de Bud'a, 2. celu de Blasiu, 3. alu lui Raoul, 4. alu lui Polizu; 5. alu lui Pisone.

§. 6. La fia-care cuventu se va dá: —

1. etimologi'a, unde este posibile;

2. insemnarea primitiva elucidata cu ore-cari frasi, alegunduse de preferentia proverbia-le poporali;

3. diverse alte insemnari, de asemenea elucidate prein frasi si proverbia poporali;

4. traducerea fia-caruia dein aceste insemnari intru un'a dein limbe: latina, italiana, francese, germana seau greca, pre care lucratoriulu o ar' cunosce mai bene.

Acesta programa este, precumu arata cuprensulu ei, numai cá una pregatire la opulu celu mare nationale.

Scopulu ei este, stringerea materiale-lui, necesariu la complenirea dictiunaria-loru, câte s'au vediutu panà acumu in limb'a romanesca. Dupa care apoi va urmá, ase face in decursulu aniloru esaminarea critica, alegerea scrupulosa, ordinarea cuventeloru, definirea loru, seau adeca defigerea semnificatiunei fia-caruia. Program'a de facia se marginesce numai la adunarea materialelui.

— Siau datu unii deintre membrii societatei parerea loru, dupa cumu intielegu a se face unu dictionariu romanu.

S'au disputatu forte multu in siedentiele comisiunei adhoc; mi-am datu si io parerea forte prelargu in sinulu comisiunei mai de multe ori; altii au amentitu de ea forte pre scurtu, er' de a' loru forte pre largu. Voliu se facu si io cu alta ocasiunea totu asemenea; si speru, cà nemenea nu va avé causa de a se superá de acea.

— Formalitatile pentru tramiterea msa-loru concursului de versiune, care este a se face dupre I. Caesare de bello gallico, suntu totu acele, ce suntu determinate pentru elaboratele Gramatecei, cá mai susu, numai câtu aici nu e defiptu numerulu coleloru, cá la gramateca, precumu de sene se intielege.

Catrà p. t. lectorii Archivului!

Cu numerulu urmatoriu, alu X, care va aparé in 25. nov. a. c., se termina cursulu anului presente 1867.

Avemu onore a anunciá, inca de tempuriu, cà cugetulu nostru este, cá, deca va vré si Ddieu, se continuàmu si pre anulu venitoriu, totu dupa program'a, ce o amu publicatu si urmatu cu fidelitate, in aceeasi forma, periodicitate, si directiune. Anulu venitoriu nu va fi, de câtu una stricta continuare a presentului. De câtu amu promisu, si amu implenitu in anulu presente mai multu nece promitemu, nece ne obligàmu a face. Destulu ne va fi, deca vomu fi in stare, a face si atât'a, câtu am facutu panà acumu.

Conditiunile prenumeratiunei inca remanu totu acelea, cá in an. c. De care vomu mai grai cu alta ocasiune.

Nr. X. va aparé in 25. Nov. a. c.

Corespundentia mica.

D. C. H. in Dulcesci, precumu am avutu onorea de a Ve insciențiá prein graiu, vomu face câtu mai curundu. — **I. B.** Lugosiu. Se tramite la Dobricinu la adresa.